

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ДОНБАСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

**КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

РЕКОМЕНДОВАНО до захисту
Протокол засідання кафедр
англійської філології та перекладу та психології
14.11.2024 р. № 4/1-П

Тимченко Наталія Володимирівна

Кваліфікаційна робота

КОНЦЕПТ ЛЮБОВ, КОХАННЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 014.02 Середня освіта (Мова і література (англ.), 053 Психологія
освітньо-професійної програми Середня освіта. (Англійська мова та зарубіжна
література). Психологія

Наукові керівники:

канд. філол. наук, доцент

Круть О.В.

канд. псих. наук, доцент

Грицук О.В.

АНОТАЦІЯ

Дана робота висвітлює психолінгвістичний аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ та аналізує репрезентацію цього концепту в англійській та українській мовах.

В рамках даної роботи було проведено експериментальне дослідження з метою виявлення психолінгвістичних особливостей репрезентації концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у мовній картині світу подружніх пар, проаналізовано особисте сприйняття концепту «любов, кохання» партнерами і вплив установок в парі на це сприйняття.

В ході експериментального дослідження було виявлено розбіжності в індивідуальному сприйнятті концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ партнерів та їхніми реальними установками стосовно шлюбу.

Тож, за результатами експерименту було створено програму тренінгових занять, спрямовану на допомогу парам у створенні більш глибокого, відкритого та гармонійного зв'язку.

SUMMARY

This work presents a psycholinguistic analysis of the concept of LOVE and examines its representation in the English and Ukrainian languages.

As part of the study, an experimental investigation was conducted to identify the psycholinguistic characteristics of the representation of the concept of LOVE in the linguistic worldview of spouses. The research analyzed individual perceptions of the concept of LOVE among married partners and examined the impact of marital attitudes on these perceptions.

The experimental study revealed discrepancies between the individual perceptions of the concept of LOVE by partners and their actual attitudes toward their marriage.

Based on the results of the experiment, a training program was developed to assist couples in creating deeper, more open, and harmonious connections.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ЛЮБОВ, КОХАННЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ	8
1.1. Стан вивчення концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у мовознавстві	8
1.2. Репрезентація концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в англійській та українській мовах	21
1.3. Пареміологічний аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в українській та англійській мовах.....	28
1.4. Аналіз трансформації поглядів на концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ у психології	33
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	48
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЛЮБОВ, КОХАННЯ В ПОДРУЖНІХ ПАРАХ.....	50
2.1. Методологія дослідження концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ	51
2.2. Асоціативний експеримент як складова дослідження змісту концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ.....	58
2.3. Концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ в контексті установок подружніх пар.....	62
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	67
РОЗДІЛ 3. РІЗНИЦЯ УЯВЛЕНЬ ПРО КОНЦЕПТ ЛЮБОВ, КОХАННЯ В ПОДРУЖНІХ ПАРАХ	70
3.1. Невиправдані рольові очікування в шлюбі як результат різного індивідуального сприйняття партнерами концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ	70
3.2. Різні уявлення концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ та їхній вплив на стосунки в подружній парі.....	72
3.3. Програма гармонізації стосунків у парі.....	76
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	83
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ДОДАТКИ.....99

ВСТУП

Актуальність проблеми.

Концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ є однією з найважливіших категорій у житті кожної людини, а також ключовим елементом культури, мовлення та міжособистісних стосунків. Дослідження цього концепту в психолінгвістичному аспекті набуває особливої актуальності в умовах сучасного суспільства, де змінюються цінності, форми комунікації та міжособистісні взаємини. Аналіз концепту як психолінгвістичного феномену дозволяє виявити, як культурні, соціальні й гендерні чинники впливають на формування уявлень і мовних реакцій, пов'язаних із цим концептом.

У науковому дискурсі даний концепт розглядався представниками різних наук. У психолінгвістиці це дослідження асоціативних реакцій і мовних репрезентацій концепту (Т. А. ван Дейк, М. Нуссбаум, Н. Дзюба, С. Бевз). У сфері лінгвістики увага приділялася мовним засобам вираження любові (В. Г. Гак, А. Вежбицька). У психології концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ аналізувався з точки зору його ролі у формуванні міжособистісних стосунків та емоційного стану (Р. Стернберг, З. Фрейд, Е. Фромм).

Об'єкт дослідження: концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ.

Предмет дослідження: особливості мовних і психолінгвістичних проявів концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у свідомості сучасних чоловіків і жінок.

Мета дослідження: виявлення психолінгвістичних особливостей репрезентації концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у мовній картині світу чоловіків і жінок, проведення порівняльного аналізу особистого сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ і впливу установок в подружній парі на це сприйняття.

Завдання дослідження:

- проаналізувати теоретичні джерела за темою роботи;
- провести вільний асоціативний експеримент для вивчення асоціацій, пов'язаних із концептом ЛЮБОВ, КОХАННЯ;

- визначити специфіку уявлень про реального й ідеального партнера у чоловіків і жінок; встановити рівень узгодженості між рольовими очікуваннями й домаганнями у подружніх парах; виявити розбіжності у сприйнятті сімейних ролей і цінностей між чоловіками й жінками; провести порівняльний аналіз особистого сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ і впливу установок в подружній парі на це сприйняття;
- створити психокорекційну програму за результатами дослідження.

Гіпотеза дослідження: різниця особистого сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ партнерами в подружній парі впливає на установки в цій парі і може провокувати конфлікти між партнерами.

Для вирішення поставлених завдань та перевірки гіпотези нами були використані такі **методи дослідження:**

1. Теоретичні методи: аналіз джерел, психологічної, лінгвістичної, методичної й спеціальної літератури.
2. Емпіричні методи: вільний асоціативний експеримент, опитування, анкетування, методика діагностики міжособистісних стосунків Т.Лірі (для оцінки уявлень про реального та ідеального партнера), методика «Вимірювання установок у подружній парі» Ю. Є. Альшиної, І. Я. Гозмана, Є. М. Дубовської, методика «Рольові очікування та домагання у шлюбі» О. Н. Волкової.
3. Математико-статистичні методи аналізу результатів дослідження: частотний і кластерний аналіз.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані в педагогічній та психологічній практиці для покращення комунікації в подружніх парах і гармонізації міжособистісних стосунків. Крім того, вони можуть бути корисними у сфері соціальної психології, психотерапії та для подальших лінгвістичних досліджень концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ.

Робота пройшла апробацію на науково-практичних конференціях: Література, психологія, педагогіка у ракурсах взаємодії; ІХ Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених з міжнародною участю «Мовна

комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем». За результатами дослідження було опубліковано тези «Лексична репрезентація лінгвокультурного концепту “любов”» [89], «Пареміологічний аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в англійській та українській мовах» [90].

Структура й обсяг магістерської роботи. Логіка дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел із 128 найменувань, чотири додатки. Загальний обсяг роботи – 105 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ЛЮБОВ, КОХАННЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Стан вивчення концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у мовознавстві

Одним із значних феноменів людського, ціннісним ставленням людини до людини і світу, є кохання як одна із значних модальностей буття. Вічна проблема любові в силу багатоаспектності, складності та важливості для особистості, так само як і проблема пошуку сенсу життя, і самого буття, входить не тільки в предметну галузь гуманітарної думки сучасності, але є постійною темою рефлексії багатьох вчених та літераторів. У просторі історії людини та сучасному «інформаційному суспільстві», тема любові, кохання як найвищої точки міжособистісного спілкування, є не лише центром філософської думки, а й центральним фактом, що визначає естетику всієї цивілізації.

Словесне втілення внутрішнього світу людини являє собою складну систему, що включає безліч різноманітних мовних одиниць, і, безумовно, є цікавим матеріалом для дослідження. Однією з найважливіших складових внутрішнього світу є емоції. В останні роки з'явилося багато робіт, присвячених аналізу мовних засобів представлення різних явищ емоційного життя людини. Загально визнано, що одним з найбільш значущих, складних і багатих на мовне відображення почуттів є любов, кохання.

Розглянемо стан вивчення даного концепту в мовознавстві. Перший напрям досліджень пов'язаний із вивченням значення слова «любити», назвемо його лексичним. Воно включає в себе опис словникових значень лексеми «любити» та пошук основ для їх виділення і розмежування. У рамках названого підходу назвемо роботи Дж. Лакоффа, Ю. Кристевой [112; 111].

Дискусійним питанням є розмежування значень любити — любити жінку, чоловіка і любити — любити батьківщину, матір, дітей. Наприклад, А. Вежбицька у своїй книзі «Семантичні примітиви» та подальших роботах досліджувала емоції та поняття любові з точки зору семантичних універсалій. Вона розробила метод аналізу мови через універсальні смислові одиниці. Вчена стверджувала, що всі

мови мають базові концепти любові, але їхня семантика змінюється залежно від об'єкта любові. Наприклад:

- Любов до матері базується на концептах турботи, вдячності та залежності.
- Кохання включає бажання бути разом, тілесний контакт і емоційну близькість.

Її підхід допоміг зрозуміти, як різні мови описують любов за допомогою спільних значень, але з унікальними культурними нюансами [127].

У низці досліджень реалізується теорія концептуальної метафори, що стверджує, що метафори — це не просто стилістичний прийом, а ключовий механізм мислення, який дозволяє нам розуміти абстрактні поняття через досвід. Одним із таких досліджень є робота Дж. Лакоффа та М. Джонсона. У книзі «Метафори, якими ми живемо» науковці доводять, що любов (як поняття) концептуалізується через метафори, які формують наш досвід. Наприклад:

- Любов як подорож: «*Ми долаємо перешкоди у відносинах*»;
- Любов як тепло: «*Його обійми зігрівають мене*»;
- Любов як фізична сила: «*Я почувуюся притягнутим до неї*».

Лакофф пояснює, що ці метафори залежать від культурного контексту і допомагають розрізнити любов до партнера і батьківську любов [113].

Дж. Ейтчисон аналізує особливості взаємодії семантичних груп лексики (зокрема, лексики емоційної системи) та визначає основні підходи до її дослідження. Розглядаючи любов поряд із гнівом і страхом як приклад основних емоцій, Ейтчисон вказує, що лексику та окремі її групи можна розглядати як своєрідні ланцюги, де зміна одного компонента призводить до зміни інших, або як мережі, що ґрунтуються на логічних зв'язках (наприклад, гіпонім-гіперонім), або як контейнери (мова інтерпретується як носій культурних моделей, що впливають на поведінку) [18].

Н. Дзюба досліджує емоції, зокрема любов і кохання, як мовно-культурні концепти. Вона аналізує способи вербалізації цих почуттів, метафори та символіку, характерну для української мови та культури. Науковиця виділяє різні семантичні аспекти понять «любов» і «кохання», які в українській мові мають

відмінності залежно від контексту (особистого, духовного, романтичного). Наприклад, «любов» може стосуватися як духовної, так і загальнолюдської емоції, тоді як «кохання» має виразніший романтичний контекст.

У її дослідженні «Лінгвокультурологія почуттів у сучасній українській мові» розглядаються метафоричні моделі, які українці використовують для опису любові та кохання. Наприклад:

- Любов — це вогонь (*палке кохання, спалювати від любові*);
- Любов — це шлях (*йти дорогою любові, зійти з правильного шляху*).

Такі метафори відображають національну специфіку сприйняття почуттів та їхню культурну значущість.

Дзюба наголошує на тому, що любов і кохання як концепти відображають історичні, соціальні й культурні особливості українського народу. Зокрема, у фольклорі та народній творчості любов часто поєднується з поняттями долі, страждання, жертвності.

Також в її роботі аналізуються синоніми, епітети та фразеологізми, що використовуються для опису любові та кохання, наприклад: «*щире кохання*», «*неземна любов*», «*невгасиме кохання*». Це допомагає зрозуміти, які аспекти цих почуттів є домінантними для української мовної свідомості [63].

В. Русанівський у праці «Історія української літературної мови» висвітлює еволюцію української мови, включаючи розвиток лексики, що позначає емоції, зокрема любов. Так, наприклад, у середньовічних текстах слова, пов'язані з любов'ю, часто мали релігійний або духовний контекст (наприклад, любов до Бога, до ближнього). Але з розвитком нової української літератури любов починає розглядатися і як особистісна, інтимна емоція. Цей перехід від колективного до індивідуального сприйняття Русанівський аналізує через історичний розвиток мови.

Вчений зазначає, що у Київській Русі емоційна лексика, зокрема слова, пов'язані з любов'ю, часто мала релігійний та етичний контекст. Наприклад, «*любов*» — вживалася переважно у значенні християнської любові (любов до

Бога, ближнього). Ця емоція описувалася через терміни, що підкреслювали духовність і самопожертву.

У текстах того періоду (літописах, церковних книгах) слова, що позначають любов, зображували її як вищу цінність, яку слід було плекати відповідно до християнських чеснот.

У період пізнього середньовіччя (XVI–XVII ст.) поняття любові поступово розширюється, включаючи як духовний, так і світський виміри. Це було пов'язано зі зростанням популярності літератури бароко, яка часто поєднувала духовну й тілесну любов.

Русанівський аналізує лексему «кохання», яка почала вживатися для позначення романтичної чи еротичної любові. Він підкреслює, що ця лексема мала більше народний характер і поширилася завдяки фольклору.

У художніх текстах того часу любов часто представлена через метафори природи (вогонь, полум'я, вода) або через образи страждання й болю (ранена душа, розбите серце).

З появою української літератури епохи романтизму (XIX ст.) поняття любові набуває ще більшого різноманіття. Русанівський описує, як розширюється набір лексичних одиниць для позначення любові, зокрема через введення нових слів і запозичень: «*пристрасть*», «*захоплення*», «*залицяння*». Літературна мова романтизму активізувала використання метафор і символів для опису любові, наприклад, «чистий струмок кохання», «палке серце». Любов у цей період асоціювалася з особистими переживаннями, свободою вибору і духовною піднесеністю.

У XX столітті, зі змінами в суспільстві, слова на позначення любові набувають нових значень. Русанівський звертає увагу на популяризацію нових метафор, пов'язаних із технічним прогресом та індустріальною революцією (наприклад, «іскра кохання»).

Також у цей період відбувається значне збагачення лексики завдяки художній літературі, де любов стає ключовою темою. Це включає нові фразеологізми та індивідуально-авторські метафори [81].

Русанівський розглядає відмінності між словами «любов» і «кохання», підкреслюючи їхню семантичну специфіку та стилістичне вживання. Він зазначає, що «любов» вживається у ширшому спектрі значень, включаючи духовні та загальнолюдські, тоді як «кохання» має більш романтичний і чуттєвий відтінок.

У праці «Культура мови і мовна свідомість» Русанівський розглядає, як мовні засоби передають концепт любові у різних стилях мови, зокрема в художніх текстах, фольклорі та розмовній мові. Наприклад, у традиційних українських метафорах, пов'язаних з любов'ю, зокрема «любов — це вогонь» або «кохання — це хвороба». Ці метафори вказують на емоційну глибину та драматизм, притаманні українській культурі [57].

Наступний напрям досліджень концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ можна назвати міждисциплінарним. Яскравим прикладом такого напрямку є робота М. Нуссбаум «Пізнання кохання: Нариси з філософії та літератури». Науковиця аналізує любов як складний емоційний стан, який містить у собі одночасно раціональні й ірраціональні елементи. Вона доводить, що любов часто перебуває в конфлікті з раціональними етичними принципами, але при цьому збагачує моральний досвід, дозволяючи людям усвідомлювати свою вразливість і цінність інших. На думку Нуссбаум, літературні твори здатні донести до читача складність любовних переживань краще, ніж абстрактна філософія. Вона використовує приклади з творів Генрі Джеймса, Джейн Остін, Марселя Пруста та ін., щоб показати, як художні тексти допомагають зрозуміти, що таке любов:

- Любов до партнера (*романтична любов*);
- Любов до батьків і сім'ї (*турбота, вдячність, відданість*);
- Любов до спільноти або ідеї (*альтруїзм і моральна відповідальність*).

Нуссбаум демонструє, як літературні персонажі, перебуваючи в складних любовних ситуаціях, стикаються з моральними дилемами. Вона пояснює, що через ці конфлікти читачі глибше розуміють взаємозв'язок між любов'ю та відповідальністю. Вона звертає увагу на те, як, наприклад, Джейн Остін зображує любов як процес самопізнання, в якому герої вчаться долати упередження та вразливість.

Любов, на думку Нуссбаум, не просто емоція, а важливе джерело морального знання, яке допомагає розвинути емпатію та розуміння інших. Вона вводить поняття, що етичне розуміння любові нерозривно пов'язане з її естетичним виміром. Науковиця досліджує, як краса, прив'язаність і захоплення іншою людиною можуть мотивувати моральні вчинки та підкреслює, що любов завжди несе ризик болю, втрати або нерозділених почуттів. Література допомагає досліджувати ці аспекти через вигадані світи, що дозволяє читачеві краще усвідомлювати власний досвід і етичні вибори [119].

О. Потебня досліджував міфологічну природу мови, аналізуючи, як стародавні суспільства через міфи виражали свої почуття, включаючи любов. Він зазначав, що метафори, які виникли у міфах, стали фундаментом для сучасного розуміння абстрактних концептів, таких як любов. Наприклад, образи і метафори, які використовуються для опису любові в народній творчості (серце, вогонь, зірка), мають міфологічне коріння і формують емоційну глибину цих понять.

У своїх роботах Потебня приділяв значну увагу естетичному аспекту мови. Він вважав, що поезія — це найбільш глибока форма вираження емоцій, зокрема любові, через мову. У поезії слова набувають багатозначного значення, яке одночасно передає особистий і колективний досвід. Потебня наголошував, що мова поезії (як і мова любові) є діалогічною: вона залежить від взаємодії між мовцем і слухачем, автором і читачем.

Потебня вважав, що мова впливає на формування емоційних станів. Слова, які люди використовують для опису любові, відображають їхнє культурне і особисте сприйняття цього почуття.

У контексті міфологічної традиції любов часто описується через символи (вогонь, серце, небо). Ці символи мають універсальне значення, але водночас їхнє сприйняття є культурно зумовленим.

Потебня підкреслював важливість внутрішньої форми слова — метафоричного образу, який пов'язує конкретні слова з абстрактними поняттями. Наприклад, у словах «палка любов» або «полум'я кохання» метафора «вогню» додає глибину і силу емоційному сприйняттю [77].

С. Бевз аналізує, як поняття любові вербалізується в українській мові через лексичні, фразеологічні та метафоричні засоби. У її праці «Емоційний концептосвіт сучасної української мови» розглядаються ключові моделі, які формують уявлення про любов. Наприклад:

- Любов як подорож (йти шляхом кохання, знайти свою половинку);
- Любов як об'єкт, який можна втратити або здобути (завоювати любов, втратити кохання).

С. Бевз звертає увагу на те, що в українській мові поняття «любов» і «кохання» мають різні конотації. «Любов» часто використовується в ширшому сенсі (духовна, батьківська, дружня любов), тоді як «кохання» асоціюється виключно з романтичними або еротичними стосунками.

Авторка підкреслює, що любов і кохання в українській мові відображають національні цінності, наприклад, ідеї вірності, жертвності, духовності.

У іншій своїй праці «Психолінгвістичний аналіз емоцій у мові» Бевз досліджує, як емоції, включаючи любов і кохання, кодуються мовою, а також як мова впливає на сприйняття і вираження емоцій. Емоційні концепти, такі як любов, формуються через мовні засоби, які відображають не лише індивідуальний досвід, а й колективну емоційну пам'ять. Особливу увагу приділено фразеологізмам та їхній ролі у вербалізації любові. Наприклад, фразеологізми на кшталт «душа в душу» або «без тями закоханий» вказують на глибокий зв'язок любові з іншими емоціями та станами.

У статтях Бевз аналізує, як любов виражається в українській художній літературі та культурі через метафори, символи та образи. Наприклад, у творчості Лесі Українки любов представлена як джерело сили та болю, тоді як у Тараса Шевченка любов тісно пов'язана з ідеями національного визволення. А у народних піснях любов часто асоціюється з вірністю та сумом.

В українській мові любов часто описується через метафори, пов'язані з природними явищами, такими як «вогонь», «вода», «небо». Наприклад, «*полум'я кохання*», «*хвиля любові*». Це свідчить про архетипічний характер цих понять.

Любов як емоція активує різні психолінгвістичні механізми, такі як асоціативне мислення, створення образів і використання метафор. Мова формує певний сценарій для переживання любові.

Також дослідниця вивчала і гендерний аспект цього питання. Різниця у вираженні любові чоловіками та жінками через мову є важливим об'єктом її досліджень. Жінки, за спостереженнями Бевз, частіше використовують метафори, що виражають емоційність і чуттєвість, тоді як чоловіки тяжіють до опису любові через дії або символи сили [37].

О.Є. Каштанова поставила собі за мету виявити сталі ознаки емоційного концепту «любов». Однією зі складових її роботи став аналіз словникових даних. Дослідивши матеріали понад тридцяти словників, авторка виділяє низку семантичних зон: цінність об'єкта почуття, інтерес до об'єкта почуття, характеристика почуття (потяг, прихильність, розташування), взаємність почуття, односторонність, перевага об'єкта почуття, статевий потяг, форми прояву почуття, моральність почуття (самовідданість, жалість), інтимність почуття, задоволення, спільність (близькість), підстава вибору об'єкта (безрозсудно, з волі). Каштанова також зазначає трансформацію змісту концепту ЛЮБОВ у радянські часи, коли на перший план вийшло інше значення: «почуття, що передбачає близькість ідеалів, інтересів, відданість спільній справі» [8].

Особливий напрямок вивчення смислів любові представлено в історико-етимологічних дослідженнях В.В. Колесова. Вчений простежує історію зміни значення слова «любов»: від початкового «полювання, бажання» через язичницьку «згоду» та християнську «прихильність» до сучасного його розуміння — на основі спостережень за вживанням слова в текстах і діалектах [34].

Реалізуючи препозитивний, семантико-синтаксичний підхід, О.Н. Селівьорстова розглядає дієслово «любити» в моделі «Х любить Y» як один із семантичних типів предикатів і називає цю групу предикатів «дієсловами зв'язку». Вона зазначає, що виділені дієслова передбачають динаміку почуття, їхні денотати не представлені як такі, що тривають у часі безперервно; вони

нерідко є узагальненнями різних почуттів, а Х, хоч і не є пасивним суб'єктом, проте не виступає власне агентом [15].

Наступний напрямок можна назвати дискурсивним. Досліджуються як літературні, так і розмовні тексти. Цілі цього підходу можуть бути різними. Так, Н.В. Орлова, аналізуючи особливості вживання лексики кохання, зазначає, що над значенням «любов» тяжіє своєрідне табу, що особливо яскраво проявляється у побутових діалогах [13, 14].

В одній із глав своєї дисертації О.Є. Каштанова досліджує специфіку мовного втілення концепту ЛЮБОВ у текстах поп- та рок-культури. Розглядаючи частоту вживання іменника «любов» або дієслова «любити» в текстах як показник статичності чи динаміки, авторка зазначає про більшу статичність любові в текстах поп-культури порівняно з текстами рок-культури [23].

Каштанова також розглядає способи репрезентації суб'єкта та об'єкта любові в текстах. Основним засобом є особові займенники, причому в поп-культурі вони мають узагальнений характер, а в рок-культурі — індивідуально-особистісний. До менш частих засобів належать інші типи займенників (деякі; ті, хто), власні імена (Діма), імена кінозірок, літературних героїв (Ален Делон, Констанція) тощо. Загалом, у текстах масової культури реалізуються такі стійкі смисли концепту «любов»: радість, щастя, турбота; пристрась, захоплення; біль, страждання, самотність; статевий потяг, секс (від легкої еротики до вульгаризації); смерть, фізичний біль (актуально передусім для рок-культури). Дослідниця робить висновок, що тиражування стереотипів масової культури не може зруйнувати емоційний концепт «любов», проте вульгаризація складових концепту не може не впливати на формування загальної культури молоді [23].

Р. Якобсон розглядав любов як найяскравіший приклад використання поетичної функції мови. У його теорії мова виконує кілька функцій (референційна, експресивна, фатична, поетична тощо), і любов найчастіше передається через поетичну функцію, яка фокусується на формі висловлювання. Наприклад, у любовній ліриці вибір слів, ритміка та метафори створюють

атмосферу, яка підсилює емоційний вплив. Якобсон зазначав, що слово «любов» є полісемічним і набуває різних значень залежно від контексту:

- Любов до матері, дитини, коханого або друзів має різні семантичні конотації;
- У поезії любов може бути символом духовності, пристрасті чи страждання.

Також автор детально аналізував, як любов виражається через метафори (асоціація за схожістю) і метонімії (асоціація за суміжністю). Наприклад:

- Метафора: «Вона – сонце мого життя» (порівняння через яскравість, тепло);
- Метонімія: «Ти – моє серце» (асоціація через частину, що представляє ціле).

Якобсон цікавився, як у різних мовах любов позначається через слова, символи і культурні моделі. Наприклад:

- У деяких мовах любов до батьків і до коханого позначається одним і тим самим словом (наприклад, англійське "love");
- У інших мовах є різні слова для цих понять (наприклад, грецькі терміни: *eros* – романтична любов, *storge* – сімейна любов, *agape* – альтруїстична любов) [109].

Окрему групу становлять кроскультурні дослідження. Прикладом цього напрямку є праця К. Фойгеля «Уявлення про любов у китайській та західній думці». Фойгель стверджує, що поняття любові є не лише емоцією, а й соціокультурним конструктом, який тісно пов'язаний із цінностями суспільства. Він аналізує, як китайська культура розглядає любов через призму гармонії, колективізму та збереження соціального порядку, а західна культура акцентує увагу на індивідуальних почуттях, свободі і пристрасті.

Фойгель показує, як у китайській культурі любов часто розглядається через конфуціанську та даоську традиції:

- Конфуціанство. У конфуціанській думці *любов* (особливо 仁 – "жень", що означає людинолюбство або гуманність) є етичною основою для гармонійних стосунків між людьми. Любов у цьому контексті є більше

обов'язком і турботою, а не пристрасним або романтичним почуттям. Наприклад, синівська любов до батьків (孝 – сяо) є фундаментальною рисою, яка визначає соціальний порядок.

— Даосизм. У даоській традиції любов асоціюється з природною гармонією й інтуїтивним зв'язком між людьми. Вона менш структурована і більш духовна.

— Любов у літературі. У класичних китайських текстах, таких як «Книга пісень» або романах на зразок «Сон у червоному теремі», любов часто зображається як емоція, яка може загрожувати суспільному порядку або гармонії. Наприклад, романтична любов нерідко вважається джерелом трагедії.

Західна думка про любов, за Фойгелем, значною мірою сформована впливом християнської традиції, античної філософії та літератури:

— Християнство. У західній культурі любов часто розглядається як універсальна й альтруїстична (*agape*), що підкреслює важливість жертвності й безумовного прийняття іншого.

— Антична філософія. Платонічна концепція любові (*eros*) акцентує увагу на прагненні до краси, ідеалу або божественного. У діалозі «Бенкет» Платон описує любов як засіб досягнення духовної досконалості.

— Література епохи Ренесансу і романтизму. Від Шекспіра до романтиків, любов у західній традиції стає глибоко індивідуалістичною та пристрасною. Вона часто асоціюється з внутрішнім конфліктом і пошуком сенсу.

Фойгель виділяє кілька ключових відмінностей між китайським і західним підходами до любові:

— Фокус на індивідуалізмі або колективізмі: західна культура бачить любов як вираження індивідуальної свободи і бажання, у той час як у китайській культурі любов спрямована на підтримку колективного блага та гармонії;

— Роль романтики: у західній думці романтична любов вважається вищою формою особистого щастя, а у китайській традиції романтична любов часто розглядається як небезпека для соціального порядку.

— Емоційна експресія: західна культура заохочує відкритий вираз емоцій, натомість у китайській культурі цінується стриманість і контроль над почуттями [104].

А. Вежбицька у праці «Розуміння культур через їхні ключові слова» стверджує, що хоча поняття любові є універсальним для всіх культур, його лексичне вираження та семантичні нюанси можуть значно відрізнятися. Вона виокремлює кілька ключових аспектів, які варто враховувати при аналізі концепту любові в різних мовах:

— Базові семантичні компоненти: Вежбицька пропонує розкласти поняття любові на простіші семантичні компоненти, які будуть спільними для всіх мов. Наприклад, любов може бути визначена як сильне позитивне почуття до іншої людини, бажання її добра та близькості.

— Культурні коннотації: Кожна мова накладає на поняття любові свої культурні коннотації. Наприклад, у деяких культурах любов пов'язана з романтичними стосунками, в інших – з сімейними узами, а в третіх – з релігійними віруваннями.

— Граматичні вирази: Різні мови використовують різні граматичні конструкції для вираження любові. Це можуть бути дієслова, прикметники, іменники або навіть цілі фрази.

— Соціальні контексти: Використання слова «любов» залежить від соціального контексту. Наприклад, ми говоримо про любов до батьків, любов до друзів, любов до життя тощо.

Науковиця наводить наступні приклади відмінностей у вираженні любові в різних мовах:

1. Японська мова:

— Багатогранність любові: Японська мова має багатий спектр слів для вираження різних видів любові, таких як:

- 愛 (ai): Загальне поняття любові, яке може застосовуватися до родини, друзів, кохання.
- 恋 (koi): Романтичне кохання, закоханість.
- 情 (jou): Глибоке почуття прихильності, часто пов'язане з дружбою або сімейними узами.

— Культурні нюанси: В японській культурі часто підкреслюється стриманість у вираженні почуттів, особливо в публічних місцях. Тому любов може виражатися через жести, увагу до деталей або навіть мовчання.

2. Арабська мова:

— Багатозначність: В арабській мові існує кілька слів для любові, кожне з яких має свої нюанси, пов'язані з релігійними, соціальними та культурними контекстами.

— Ісламський вплив: Ісламська релігія має значний вплив на вираження любові в арабській культурі. Існує поняття حب الله (*hubb Allah*) – любов до Бога, яка є найвищим проявом любові.

— Соціальні ролі: Вираження любові залежить від соціальних ролей: любов до батьків, до дружини/чоловіка, до дітей, до друзів виражається різними словами та фразами.

3. Іспанська мова:

— Емоційність: Іспанська мова відома своєю емоційністю, і любов часто виражається дуже палко та виразно.

— Різноманітність виразів: Іспанська мова має безліч виразів і ідіом для опису любові, які можуть відрізнятися залежно від регіону.

— Культурні асоціації: Любов часто асоціюється з пристрасстю, романтикою та музикою [128].

Таким чином, можна помітити, що концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ як фрагмент мовної картини внутрішнього світу людини вивчається з різних аспектів і на дуже різноманітному матеріалі. Існують дослідження на основі як однієї, так і

кількох мов, які розглядають різні мовні засоби репрезентації даного поняття. Але це, звісно, не означає, що аналізований концепт вивчений вичерпно.

1.2. Репрезентація концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в англійській та українській мові

Любов, кохання є одними із найважливіших компонентів духовної культури, одними із ключових концептів загальномовної картини світу. Незважаючи на велику кількість філософсько-етичних праць, в яких описується почуття любові, не існує єдино правильного визначення цього феномена людського життя. Концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ займає важливе місце у концептосфері української мови та в українській культурі.

Концепти становлять понятійний фонд, з якого витягуються розумові одиниці реалізації мовної діяльності. Вони є тими одиницями, за допомогою яких людина створює своє уявлення про світ; характеризуються певними властивостями та об'єднуються у системи. Концепти завжди мають мовне вираження, хоча концептуальна інформація існує у свідомості людини у вербальному та невербальному вигляді. Комплексне дослідження лексикографічних джерел, у ролі яких розглядаються передусім тлумачні словники української мови, які пропонують правила інтерпретації слова і охоплюють як прямі, так і переносні його значення, дозволяє отримати інформацію про концепт як деяку інваріанту.

Аналіз словників показує, що концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ представлений в українській мові по-різному. Так, Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови виокремлює наступні значення слова «любов»: 1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання (у 1 знач.). Той, кого люблять (у 2 знач.). Стосунки між чоловіком і жінкою, викликані сердечною прихильністю. розм. Інтимні стосунки з особою іншої статі.

2. Почуття глибокої сердечної прихильності до кого-, чого-небудь. Глибока повага, шанобливе ставлення до людини. Глибока приязнь, викликана родинними зв'язками. перен. до чого. Інтерес до чого-небудь. Внутрішній, духовний потяг до чого-небудь. Пристрасть до чого-небудь [14].

Тоді як значення слово «кохання» представлене наступними визначеннями: 1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; закохання (у 1 знач.). // Особа, що викликає таке почуття; кохана людина. 2. рідко. Те саме, що любов 2. 3. Дія або стан за знач. кохати 1, 3 і кохатися. КОХАННЯЧКО, -а, с., нар.-поет. Пестл. до кохання. КОХАНО, присл. 1. Кохаючи, виявляючи кохання (у 1, 2 знач.). 2. Лагідно, ніжно. // ірон. [14].

«Словник української мови», виданий Інститутом мовознавства О.О. Потебні АН УРСР схоже трактує дані поняття, але дає більш розширене їх значення. Так, поняття любові визначається у словнику наступним чином:

1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання (у 1 знач.). — *Ізольдо! Ох, Ізольдо! Прийми любов мою!* (Леся Українка, I, 1957, 410); *Не бійся смутку, що пливе з великої любові, Ні вітру, що у серці рве Всі струни співакові* (Максим Рильський, III, 1961, 56); *Я теж люблю. Палка, важка, Нерадісна моя любов; Вона, мов слабість десь яка, Ввійшла мені вже в кість і кров* (Іван Франко, XIII, 1954, 143); *В муках любові стою край вікна* (Володимир Сосюра, I, 1957, 200);

* **Образно.** *В осінню ніч сорок першого року прощання лунали над Дніпром.. Розлучалась любов з любов'ю, надія з надією, прощалось нездійсненне заміжжя* (Олександр Довженко, I, 1958, 280);

* **У порівняннях.** *І в дійсність радісну, як юність і любов, Він [комсомол] учнем Партії коханим увійшов* (Максим Рильський, III, 1961, 28); // перен. Той, кого люблять (у 2 знач.). *Вона [Маня], та колишня моя любов, зірвала заручини* (Ольга Кобилянська, III, 1956, 96); *З колодниками гнали його [поета] по етапу, а за ним пішла і його любов — його дівчина* (Михайло Стельмах, I, 1962, 458); // *Стосунки між чоловіком і жінкою, викликані сердечною прихильністю. — Творить дітей, молоді. Були ви щедрі на бойовий труд, будьте щедрі й на любов,*

на крики народжень (Олександр Довженко, I, 1958, 335); // розм. *Інтимні стосунки з особою іншої статі. Щоб з вдовами не женихався* [Еней], *Над мертвими не наглумлявся, Жінок любов'ю не морив* (Іван Котляревський, I, 1952, 145); *Над вулицею десь біля бульварів, лякаючи поодиноких мисливців за любов'ю, проходить пісня* (Юрій Яновський, II, 1958, і 61).

[Не] до любові — [не] подобається, [не] любий. — Мені бог уже послав такого, що й до любові, й до пари (Марко Вовчок, I, 1955, 24); *Батько мій закохався в моїй матері і взяв її, як казав не раз: «в одній льолі та до любові»* (Збірник про Кропивницького, 1955, 12); — *Я з нею не можу жити... вона мені не до любові...* (Михайло Коцюбинський, I, 1955, 37).

2. Почуття глибокої сердечної прив'язаності до кого-, чого-небудь. І іменем твого сина, Твоєї скорбної дитини, Любов і правду рознесли [святії] По всьому світу (Тарас Шевченко, II, 1953, 323); *Огнище те — любов до країни своєї, до свого народу* (Михайло Коцюбинський, I, 1955, 169); — *Не лише, каже, зненависть, а насамперед любов рухає наші армії вперед. Гаряча братерська любов до всіх трудящих людей на землі* (Олесь Гончар, III, 1959, 444); *Прекрасна Ольго! Духу не вгаси, Як не вгашала ти ніколи! Стрічная тобі любов од нас!* (Павло Тичина, II, 1957, 46); // *Глибока повага, шанобливе ставлення до людини. Коли вийшли на сцену зовсім юні мічурінці-комсомольці й піонери в піонерських галстуках — і повернули йому [І. В. Мічуріну], своєму дідусеві, з любов'ю його яблука.. — він тихо заплакав* (Олександр Довженко, I, 1958, 499); // *Глибока приязнь, викликана родинними зв'язками. Не сила держить Уляну на ногах, не здоров'я.., а держить її серце, матерня гаряча любов* (Панас Мирний, I, 1954, 302); *Перед ним постають оченята доньки й синка, сповнені найвищої любові і принади до матері* (Олесь Досвітній, Вибр., 1959, 269); *З любов'ю дивиться на доньку Мирон* (Михайло Стельмах, II, 1962, 72); // перен. *Той, кого люблять (у I знач.). І син Алкід, твоя дитина, Єдина твоя родина, Любов, єдина твоя, Гниє в неволі, в кайданах* (Тарас Шевченко, II, 1953, 270).

3. до чого. Інтерес до чого-небудь. — А в синка, бачу, нема любові до лісу, око в нього сліпе до дерева (Михайло Стельмах, I, 1962, 255); // *Внутрішній,*

духовний потяг до чого-небудь. Любов до літератури у мене розвинулась доволі рано (Михайло Коцюбинський, III, 1956, 233); Я був весь в полоні любові до чудесного Далекого Сходу і сценарій писав з великим натхненням (Олександр Довженко, I, 1958, 26); // Пристрасть до чого-небудь. Батько знову забував, що його за любов товктися між кіньми і скажено мчати верхи люди беззлобно охрестили рудим дідьком (Михайло Стельмах, I, 1962, 69) [10].

Поняття кохання у даному словнику має майже синонімічне значення:

1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; закохання (у 1 знач.). *Кохання обняло її палку душу ніби полум'ям* (Нечуй-Левицький, III, 1956, 329); *Не кажи, що без кохання Твої літа проминуть, Що дівчачі почування Марно в серденьку заснуть...* (Павло Грабовський, I, 1959, 364); *І в серці моєму займалося тихе світання, Я знав, що у ньому давно уже зріє кохання* (Леонід Первомайський, II, 1958, 53); // Особа, що викликає таке почуття; кохана людина. [Василь:] *Он-он де те віконечко, .. там моє вірне кохання сидить, мене дожидає* (Панас Мирний, V, 1955, 112); *Сідлає коня молодий партизан, і дівчина зброю йому подає: — До стрічі нової, кохання моє!* (Володимир Сосюра, II, 1958, 39).

2. рідко. Те саме, що любов 2. *Ненька з радощів великих, з великого свого кохання аж заплакала, побачивши [сина]* (Марко Вовчок, I, 1955, 331); *Хо стрівається очима з худою, мізерною людиною і не витримує того погляду, повного віри, повного кохання до своєї країни* (Михайло Коцюбинський, I, 1955, 175).

3. Дія або стан за знач. кохати 1, 3 і кохатися. *Зміст його [роману «Трістан та Ізольда»] — фатальне та нещасливе кохання лицаря-васала Трістана і його королеви Ізольди Златокосої* (Леся Українка, I, 1951, 409); *Любіть у коханні, в труді, у бою, як пісню, що лине зорею... Всім серцем любіть Україну свою, — і вічні ми будемо з нею!* (Володимир Сосюра, II, 1958, 314); *Настали роки кохання в полі та в худобі* (Панас Мирний, I, 1949, 29); *Ростеш ти в коханні у батька дитина* (Яків Щоголів, Поезії, 1958, 234) [10].

Тож, загалом в українській мові можна виділити наступні групи значень даного концепту: прихильність; прихильність, заснована на статевому потязі; сердечне відчуття; захопленість чимось; предмет кохання; пристрасть; інтимні стосунки; стосунки між двома особами.

Аналізуючи зміст значень лексеми love в англійській мові, пропонуємо розглянути, як трактується дане поняття у словнику «The American Heritage Dictionary of The English Language»:

1. A deep, tender, ineffable feeling of affection and solicitude toward a person, such as that arising from kinship, recognition of attractive qualities, or a sense of underlying oneness.

2. A feeling of intense desire and attraction toward a person with whom one is disposed to make a pair; the emotion of sex and romance.

3. a. Sexual passion. b. Sexual intercourse. c. *A love affair*.

4. An intense emotional attachment, as for a pet or treasured object.

5. A person who is the object of deep or intense affection or attraction; beloved. Often used as a term of endearment.

6. An expression of one's affection: *Send him my love*.

7. a. A strong predilection or enthusiasm: a love of language. b. The object of such an enthusiasm: *The outdoors is her greatest love*.

8. Love. Mythology. Eros or Cupid.

9. Often Love. Theology. Charity.

10. Love. Christian Science. God.

11. Sports. A zero score in tennis. — v. *loved*, lov-ing, *loves*. — v. tr. 1. To have a deep, tender, ineffable feeling of affection and solicitude toward (a person): We love our parents. *I love my friends*. 2. To have a feeling of intense desire and attraction toward (a person). 3. To have an intense emotional attachment to: loves his house. 4. a. To embrace or caress. b. To have sexual intercourse with. 5. To like or desire enthusiastically: loves swimming. 6. Theology. To have charity for. 7. To thrive on; need: The cactus loves hot, dry air. — v. intr. To experience deep affection or intense desire for another. —idioms. for love. Out of compassion; with no thought for a reward:

She volunteers at the hospital for love. for love or money. Under any circumstances. Usually used in negative sentences: I would not do that for love or money. for the love of. For the sake of; in consideration for: *did it all for the love of praise. no love lost. No affection; animosity: There's no love lost between them.* [Middle English, from Old English *lufu*. See *leubh-* in Appendix.] [125].

Онлайн-словник «Cambridge Dictionary» надає наступні значення лексеми love:

1. to like another adult very much and be romantically and sexually attracted to them, or to have strong feelings of liking a friend or person in your family.

2. to like something very much.

3. the feeling of liking another adult very much and being romantically and sexually attracted to them, or strong feelings of liking a friend or person in your family.

4. a person that you love and feel attracted to.

5. used as a friendly form of address.

6. used before your name at the end of letters, cards, etc. to friends or family.

7. to have a strong affection for someone, which can be combined with a strong romantic attraction [101].

Онлайн-словник «Merriam-Webster» надає наступні значення лексеми love:

1. a (1): strong affection for another arising out of kinship or personal ties: maternal love for a child. (2): attraction based on sexual desire: affection and tenderness felt by lovers: After all these years, they are still very much in love. (3): affection based on admiration, benevolence, or common interests: love for his old schoolmates. b: an assurance of affection: give her my love.

2: warm attachment, enthusiasm, or devotion: love of the sea.

3. a: the object of attachment, devotion, or admiration: baseball was his first love.

b: (1): a beloved person: darling —often used as a term of endearment. (2) British — used as an informal term of address.

4. a: unselfish loyal and benevolent (see benevolent sense 1a) concern for the good of another: such as (1): the fatherly concern of God for humankind, (2): brotherly concern for others. b: a person's adoration of God.

5: a god (such as Cupid or Eros) or personification of love.

6: an amorous episode: love affair.

7: the sexual embrace: copulation.

8: a score of zero (as in tennis).

9. capitalized Christian Science: god.

Love: verb, loved; loving (transitive verb).

1: to hold dear: cherish.

2. a: to feel a lover's passion, devotion, or tenderness for. B (1): caress. (2): to fondle amorously. (3): to copulate with.

3: to like or desire actively: take pleasure in: loved to play the violin.

4: to thrive in: the rose loves sunlight. intransitive verb: to feel affection or experience desire [117].

Тож, в англійській мові значення лексеми love можна класифікувати так: прив'язаність; прихильність, заснована на статевому потязі; сильне захоплення; стосунки між двома особами; інтимні стосунки; предмет прихильності. Обмовимося також, що у англійській мові лексема love вживається у переносному значенні під час спортивного рахунку у значенні «зеро, нуль», як формула ввічливості під час листування й у значенні імені божества. Однак ці пункти були навмисно винесені за дужки, тому що вони не відображають ті сутнісні риси концепту, які будуть цікавити нас при подальшому зіставленні: перші два пов'язані з традицією вживання, а третє носить швидше енциклопедичний характер.

Таким чином, словники дають різні тлумачення концепту, що дозволяють зробити висновок, що любов, кохання – це почуття, ставлення, дія у широкому у сенсі слова; у нього є суб'єкт та об'єкт; є початок, розвиток та кінець; характеризується перенесенням акценту з думок (голови) на почуття (серце). Це почуття може бути викликане кимось мимоволі чи навмисно. Різнобічний зміст цих понять як компонентів мовної картини дозволяє побачити багатогранне сприйняття людиною цього світу.

1.3. Пареміологічний аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в англійській та українській мовах

Пареміологічний аналіз є одним із методів опису концепту. В енциклопедичному словнику-довіднику лінгвістичних термінів паремія визначається як «народний вислів, виражений реченням, а також короткими ланцюжками речень, які передають елементарну сценку або найпростіший діалог. До паремій зараховують прислів'я, приказки, примовки, загадки, прикмети, повір'я, віщі сні, ворожби, задачі, головоломки, скоромовки, замовляння, небилиці, нісенітниці, казкові формули та тощо» [5].

Паремії цікавлять нас, оскільки вони мають стійкість, позачасовість, їм властивий узагальнюючий характер. Крім того, пареміологічний фонд мови відбиває ментальність народу, що нею говорить, що виключно важливо при дослідженні концепту.

Джерелом формування ілюстративного корпусу послужили словник прислів'їв та приказок української мови (В.М. Северинюк), а також словники прислів'їв та приказок англійської мови (Райдаут Р., Уіткінг К.) і «Короткий оксфордський словник прислів'їв».

При класифікації паремій використовують поняття «логема». Логема – логіко-семантична одиниця узагальненого характеру, під яку може бути підведено окремі групи паремій. Однак варто враховувати можливість суб'єктивних оцінок та сприйнятів семантики паремій, що передбачає їх зведення до логем лише в загальному вигляді [7].

Пареміологічний аналіз англійського матеріалу надає можливість виділити одинадцять логем, серед яких:

— невідконтрольність (*a man has choice to begin love, but not to end it* (= «Людина може обрати початок кохання, але не її кінець»); *love cannot be forced* (= «Кохання не змусиш»);

- невмотивованість (*love is without reason* (= «Кохання не має причини»); *affection blinds reason* (= «Прихильність засліплює розум»));
- часовий параметр (*time, not the mind, puts an end to love* (= «Час, а не розум, закінчує кохання»); *the heart that once truly loves never forgets* (= «Серце, що колись щиро кохало, ніколи цього не забуде»));
- ціна любові, кохання (*love is not found in the market* (= «Кохання на ринку не знайдеш»); *when poverty comes in at the door, love flies out of the window* (= «Коли в дім приходить бідність, кохання зникає»));
- любов змінює людей (*love makes men orators* (= «Кохання робить людей красномовними»); *love makes a wit of the fool* (= «Кохання робить дурня розумним»));
- батьківська любов (*a mother's love is best of all* (= «Материнська любов – найкраща з усіх»); *love the babe for her that bare it* (= «Люби дитину заради тієї, що її народила»));
- щирість (*where love is, there is faith* (= «Де є кохання, там є віра»); *where there is no trust there is no love* (= «Де немає довіри, там немає і кохання»));
- невимовність (*whom we love best, to them we can say least* (= «Ми кажемо найменше тим, кого любимо найбільше»); *next to love, quietness* (= «Поряд з коханням тиша»));
- шлюб – могила кохання (*marriage is the tomb of love* (= «Шлюб – могила кохання»); *love is a fair garden and marriage a field of nettles* (= «Кохання – гарний сад, шлюб – поле кропиви»));
- любов до всього, що пов'язане з коханою людиною (*he that loves the tree loves the branch* (= «Хто любить дерево, той любить і його гілку»); *love me, love my dog* (= «Любиш мене – люби і мого собаку»));
- негативна оцінка любові, кохання (*love is full of fear* (= «Кохання сповнене страху»); *of soup and love the first is the best* (= «Між супом і коханням краще обрати перше»)) [110; 120].

В українській пареміології було виділено дванадцять логем:

- любов по відношенню до категорії щастя/нещастя (*болить серденько, та плакати стидненько; гірша любов від болю, як не дає спокою*);
- невідконтрольність (*серце ні на що не вважає – свою волю має; кохання не запобіжиш зарання; дай серцю волю – заведе в неволю*);
- часовий параметр (*люби мене в будень, а в неділю, як приберуся, то й на тебе не подивлюся; старого любить – тільки дні губить*);
- тяжкість розлуки (*мила була злука, а гірка розлука; ліпше би не знатися, ніж зараз розстатися*);
- невмотивованість (*очі без душі сліпі, вуха без серця глухі; любов сліпа, доведе до біди і попа*);
- фундаментальність (*любов гори верне; без сонця не можна бути, без милого не можна жити*);
- спонтанність, стихійність (*любов не питає, куди йде, а серце веде; хто любить, той не відає, що робить*);
- любов на основі подібності (*як пташка до пташки, так і душа до душі; подібне до подібного тягнеться*);
- побої (*кого люблю, того й б'ю; так мене, мамо, хлопці люблять, що за кулаками і світа не бачу*);
- унікальність об'єкта кохання (*як квітка на полі, так і ти в моєму серці; одне дерево не створить лісу, але одне кохання може змінити світ*);
- безкорисливість (*заради милого і себе не шкода; кохання не зважає, не шукає вигоди*);
- неминучість (*не можеш втекти від кохання, як від сонця; любов не питає, чи готовий ти до неї*) [83].

При порівняльному аналізі пареміології двох мов помічаємо, що і в тому, і в іншому випадку виражені компоненти семантики, пов'язані з серцевим почуттям (стосунками між статями). Саме це значення є ключовим для національної свідомості і в тому, і в іншому випадку. Крім того, і в українській, і в англійській мовах одними з найбільш виражених ознак любові, кохання є невідконтрольність

(паремії, що виражають всесилля кохання, що стверджують думку про те, що воно не знає меж), невмотивованість вибору об'єкта прихильності (*любов сліпа*), важливою рисою є також протяжність почуття у часі. Тут зауважимо, що в пареміях цих мов виражається як ідея про нескінченність любові (*старе кохання не забувається; old love will not be forgotten*), так і про її кінцівку (*любов — що скло: розіб'ється — не зростеться; one love expels another*).

Інші ж логеми виявляють ряд відмінностей. Так, в англійському пареміологічному фонді не знаходимо прислів'їв, що відображають зв'язок любові зі стражданням, тоді як серед українських прислів'їв такий зв'язок присутній. Тут зустрічаємо визначення кохання, як горя, страждання, нещастя, смутку, біди, муки.

Крім того, серед українських прислів'їв дуже активно себе виявляє смисловий блок паремій, пов'язаний із тяжкістю розлуки, який не виражений в англійській пареміології. Цей блок, безумовно, пов'язаний із попереднім («любов як страждання»), але вже на прикладі конкретної побутової ситуації.

Наступні три ознаки, які не зустрічаються в англійській пареміології – це фундаментальність кохання; кохання на основі подібності; спонтанність/стихийність. Інтерес представляє логема, пов'язана з побоями (кого люблю, того й б'ю; так мене, мамо, хлопці люблять, що за кулаками і світа не бачу). У цій групі прислів'їв стверджується, що побої – це нормальний прояв кохання.

Нарешті, останні три логеми, які не зустрічаються в пареміологічному фонді англійської мови, але є в українській: зумовленість любовних відносин (*любов і доля*), безкорисливість (готовність ділитися), унікальність об'єкта любові.

У той же час ми знаходимо специфічні логеми в англійській пареміології. До них належить логема «цінність» або, вірніше, «ціна кохання». В англійських прислів'ях з одного боку стверджується, що у кохання немає ціни, її не купити за гроші (*love is neither bought nor sold*), а з іншого – про те, що матеріальний достаток на коханні серйозно позначається (*love lasts as long as money endures*).

З цією логемою в українській пареміології контрастує логема «безкорисливість», яка взагалі не виражена в англійському пареміологічному фонді (заради милого і себе не шкода; кохання не зважає, не шукає вигоди).

Також в англійській пареміології виділяється логема «любов як почуття, що змінює людей». В українському пареміологічному фонді еквіваленти відсутні.

Інтерес представляє логема «*шлюб – могила кохання*», яка є досить показовою.

Зрештою, ще дві ознаки відсутні в пареміології української мови – щирість (співвідношення любові та правди) та невимовність (неможливість висловити кохання словами, цінність мовчання).

Виходячи з вищеперелічених особливостей пареміології англійської та української мов, а також лексикографічних даних, можна зробити такі висновки щодо концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у мовній картині світу носіїв англійської та української мов: концепт у свідомості носіїв даних мов виявляє низку подібностей. Насамперед він пов'язаний із міжособистісними стосунками. Кохання неможливо підкорити чужій волі, воно непідконтрольне людині. Вибір об'єкта уподобання не мотивований. Аспект часу також розглядається суперечливо: з одного боку почуття нескінченне, з іншого боку – має властивість проходити. Концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ у поданні носіїв англійської пов'язаний з низкою специфічних особливостей. Так, почуття найбільш типове стосовно живих істот, тоді як любов до неживого об'єкта мислиться як почуття більшої міри інтенсивності, ніж в українській мові.

Кохання з погляду носіїв англійської мови не можна купити, але разом з тим, воно залежить від матеріального показника: бідність може спричинити розрив любовних відносин. Іншою причиною «загибелі» кохання може стати шлюб.

Англійський концепт кохання відображає вплив цього почуття на людину. Кохання здатне змінювати людей, робити їх краще, але в той же час його неможливо висловити словами. Крім того, кохання – почуття щире, засноване на чесності та довірі. Вищий прояв цього почуття – споріднене кохання.

В українській національній свідомості концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ носить більш універсальний характер: прихильність можна відчувати як до істоти, так і до неістоти, і хоча характер почуття буде при цьому відрізнятися, його інтенсивність не залежатиме від об'єкта, на який воно спрямоване. Для української мовної свідомості важливою є фундаментальність почуття любові. Любов, кохання в українців пов'язані з негативними емоціями, насамперед із стражданням (зокрема від розлуки). Вибір об'єкта прихильності з позиції носія української може бути пов'язаний з зовнішніми чи внутрішніми подібностями з ним. Об'єкт кохання унікальний, поодинокий, ніхто не може його замінити, зустріч із ним зумовлена самою долею.

В українській мові виражена ознака стихійності, спонтанності виникнення кохання. Відмінною рисою українського концепту є виразність смислового блоку, пов'язаного з побоями. Побої мисляться носіями української як один із способів вираження любові.

Зрештою, в українській свідомості любов безкорислива: вона пов'язана з бажанням ділитися, і її неможливо купити за гроші.

Таким чином, незважаючи на те, що любов, кохання – почуття базові, і концепт так чи інакше виявляє себе в будь-якій культурі, не можна говорити про ідентичність концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в українській національній свідомості та національній свідомості носіїв англійської мови.

1.4. Аналіз трансформації поглядів на концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ у психології

Якщо проводити аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ з психологічної точки зору, то можна помітити, що люди почали замислюватися над цією темою задовго до появи психології як науки. Хоча уявлення, співвідносні з любовною тематикою, існували і в більш ранні епохи, наприклад, були присутні в шумеро-

аккадському епосі, давньокитайській, давньоіндійській, давньоєврейській та інших культурах, основні підходи до проблеми любові склалися в Античності.

Від попередників стародавні греки, на початковому етапі становлення своїх поглядів запозичили можливість використовувати міфи для інтерпретації світоустрою, у якому кохання відводилася роль пояснювального принципу.

Перші згадки та спроби детального осмислення концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ зустрічаються у Стародавній Греції. Гесіод у своїй поемі «Теогонія», присвяченій походженню богів, ставлячи питання «*Що першим виникло?*», поряд з появою Хаосу та Геї відзначав народження Ероса як деякої всеосяжної сили, що змушує і богів, і людей з'єднуватися. Таке ставлення до любові, кохання закріплюється у грецькій свідомості. Античним мислителям став очевидним той факт, що цим почуттям не тільки всі зростають покірні, але й усі люди, незважаючи на їхні соціальні статуси та відмінності. Навіть боги в грецькій міфології не можуть встояти перед силою любові, що штовхає їх здійснювати часом необдумані дії та вчинки.

Залежно від інтенсивності почуття та вибору об'єкта греки виділяли чотири види любові, до яких відносяться любов-ерос, або пристрасне кохання; *любов-філія, особистісна близькість людей один до одного; любов-сторге – родовий нерозривний зв'язок; і любов-агапе – жертвна поблажливість до ближнього* [7].

Античні філософи розмірковують про кохання на основі різних природних і космічних першооснов, першим з них найнаочніше це пописує Емпедокл. У своїй натурфілософській поемі «Про природу» він намагається створити деміфологізовану картину світу, в якій природні першооснови: вогонь, вода, земля і повітря утворюють все у цьому світі під впливом двох космічних сил – Любові та Ворожнечі. *Любов – це вселенська сила, завдяки якій першооснови тягнуться одна до одної, світ тримається на Любові і існує через неї. Завдяки їй зближуються люди, «вона вважається вродженою смертним членам, завдяки їй у них (людей) є дружні помисли, роблять вони дружні справи, прозиваючи її Гефозіною (радістю), а також Афродитою (насолодою)».* Але Емпедокл

залишає багато невизначеності, його розуміння надто символічне і більшою мірою відноситься до явищ природи [42].

Більш складне трактування ми бачимо в античного філософа Платона, праці якого є ключовими для опису зв'язку давньогрецької філософії та християнства, під сумнів ставиться лише сакральне питання наступності. Цей філософ створює глибоку та діалектичну філософію любові, його праці можна назвати відправною точкою для теоретичного тлумачення цього феномену.

Ерот поєднує в собі протилежності: він некультурний і бідний, як Пенія, спритний чаклун і сміливий чародій, як Порос. Тим самим Ерот знаходиться між невіглаством і мудрістю, від цього даний міф містить у собі діалектичну ідею протилежностей, кохання є чимось суперечливим. Далі Платон переходить до ідеї еротичного сходження, пов'язує любов та знання. У цього сходження кілька щаблів. Перший - це народження дітей, що тягне у себе можливість залишити себе вічну пам'ять: любов прагне вічного, до безсмертя. Другий ступінь – це художня або технічна творчість, а на найвищих щаблях ґрунтується любов до краси. Від краси тіла Платон переходить до краси душі, а від неї до найвищого типу ероса – любов до знання всіх видів речей [9].

«От яким шляхом потрібно йти в любові – самому чи під чиймось керівництвом: почавши з окремих проявів прекрасного, треба весь час, ніби по сходах, підніматися заради найпрекраснішого вгору – від одного прекрасного тіла до двох, від двох – до всіх, а потім від прекрасних тіл до прекрасних вдач, а від прекрасних вдач до прекрасних вчень, поки не піднімешся від цих навчань до того, яке і є вчення про найпрекрасніше, і не пізнаєш нарешті, що ж це прекрасне». Тут Платон пише, що кохання - це процес пізнання, еротичне знання пов'язане з красою, кохання стає прагненням до естетичного переживання краси [32].

Діалог «Федр» розкриває нові сторони феномена любові. Душа порівнюється з колісницею, запряженою двома кінями, які тягнуть її у різні боки. Один з коней допомагає душі зіткнутися з пам'яттю про вічні прекрасні форми у світі божественних ідей: *«Вона шаленить і від несамовитості не може вона*

спати вночі, ні вдень залишатися на одному місці. У тузі біжить вона туди, де думає побачити володаря краси» [10].

Другий кінь прагне у зворотний бік, далі від прекрасного, назустріч смерті душі. Виходить також, що Ерос викликає в душах почуття блаженства, змушує прагнути прекрасного і самому ставати краще від цього. Любов, в платонічній традиції, з'являється через нестачу людині матеріального, що породжує прагнення ідеального, за правильної спрямованості душі. Теорія любові Платона згодом одержує назву *«платонічна любов»*, що дозволяє людям *«здійнятися»* до ідеального світу. Любов прагне Єдиного, тобто чогось Іншого, як символ трансценденції, вона прагне Бога. Платон, на основі міфів, створює новий тип любові, в якому цей феномен сприймається як естетичний рух до Прекрасного. Платон акцентував свою увагу на естетичній стороні любові, на її зв'язку з красою, а більшість філософів після нього цікавилася саме моральною її стороною та інтерпретували її в системі філософсько-моральних цінностей [32].

Аристотель, учень Платона, зупиняється детальніше на *«братській»* стороні феномена любові, використовуючи слово *«філія»*. За його словами, справжнє призначення та сенс любові полягає саме у дружніх стосунках. *«Любов, таким чином, походить швидше від дружби, ніж від чуттєвого потягу. Але якщо найбільше від дружби, то дружба є мета любові. Отже, чуттєвий потяг або взагалі немає мети, або є заради дружби» [11].*

Для Аристотеля, що розглядає феномен любові також з погляду природної історії, ерос пов'язаний із тілесними насолодами. У книзі *«Історія тварин»*, він постає одним із трьох типів задоволень, поряд з їжею та питвом, і називається *«задоволенням ліжка»*. Люди прагнуть задоволення також, як і тварини, це свого роду *«енергія»*, яка відноситься до тваринного людського початку.

Але задоволення, в його *«Нікомаховій етиці»*, є однією з трьох цілей любові, поряд із вигодою та добром. Там він аналізує функцію любові і на основі цих цілей виводяться три види дружби: гедонічну, утилітарну та моральну. Звідси три способи життя: заснований на задоволенні, державний та споглядальний.

Гедонічна дружба зближує людей з урахуванням взаємного задоволення, наприклад, тих, що мають схожі захоплення. Такому типу дружби властиві глибокі і чуттєві відносини, як і другого виду «філії», якої дотримуються люди «гідні і діяльні». Така любов також заснована на взаємних інтересах і від цього також приємна, оскільки людина за своєю природою соціальна істота – вона отримує задоволення від вигоди.

«Філія» дуже часто проявляється для егоїстичних цілей, особливо якщо говорити про суспільство як про соціальний інститут. Людина шукає вигоди від іншого навіть підсвідомо, відбувається свого роду несвідомий розрахунок. Саме тому Аристотелю приписують дивний парадоксальний афоризм: *«О друг, друзів не існує»*, тобто через вічний підсвідомий пошук вигоди взагалі зникає віра у можливу любов. Також утилітарна та гедонічна дружба непостійна, вона закінчується, коли вичерпується інтерес чи вигода. Тут і рятує моральна дружба, при якій людина відчуває внутрішню спорідненість до іншої людини. Перші два описані види можуть допомогти людям познайомитися ближче і привести їх до безкорисливої любові, любові людини заради самої людини.

Також Аристотель пише про «філаутію» - любов себе, *«усі дружні почуття до інших є продовженням почуттів людини до себе»*. У ній немає небезпеки, вона сприяє дружбі та поєднується з нею. Любити себе необхідно для того, щоб любити іншого, *«добропорядний ставиться до друга, як до самого себе, бо друг – це другий він сам»*. Звідси і вибірковість любові, яка розшаровує, а не зближує людство [11].

Епікур писав: *«Не знаю, що й помислити добром [благом] як не насолоду від смакування, від любові, від того, що чуєш, і від краси, яку бачиш»* [13]. Тут він виділяє три види насолод: від їжі, від любові та від краси, де любов знаходиться посередині між плотським задоволенням від споживання їжі та спогляданням прекрасного, яке відсилає нас до платонівської потреби в ідеальному. Але Епікур писав, що задоволення актуальні лише тоді, коли вони звільняють від страху та страждань, вони не повинні бути кінцевими цілями, вони повинні призводити до атараксії – душевного спокою.

Таким чином, любов виступає противницею атараксії, якщо перестає звільняти від шкідливих для душевного спокою думок. Це впливає з його звернення: *«Я дізнався від тебе, що в тебе досить сильно прагнення тіла до любовних насолод. Коли ти не порушуєш законів, не засмучуєш нікого з близьких, не вагаєш добрих звичаїв, задовольняй свої бажання, як хочеш. Однак неможливо не вступати в зіткнення з якимось із вищезгаданих явищ: всі любовні насолоди ніколи не приносять користі; досить того, що вони не зашкодять»* [14]. В епікуреїзмі насолоди розділені на три типи: природні та необхідні, природні, але не необхідні, і не природні та не необхідні. Любов відноситься до природних, але не необхідних задоволень, тому її слід обмежувати.

Стоїк Сенека писав, що любов – це шкідлива частина дружби: *«дружба приносить тільки користь, а любов іноді і шкоду»*, а саму дружбу стоїки відносять до категорії кращого байдужого. Звідси впливає те, що любов чи дружбу не можуть відчувати «злочинці» (люди, неприємні чеснотам), адже важко уявити добродішного «злочинця». Допомога таким людям у дружніх цілях також неможлива, тому що любов не може стояти вище за власну моральність. Любов, яка перемагає людську чесноту, є хибною, які б почуття не відчували [15].

Стоїки віддають належне лише моральному образу «філії», про яку писав Аристотель, і лише такий вигляд вони називають справжньою любов'ю. Вони не відкидають існування та важливість інших взаємин, але якщо, наприклад, гедонічна любов не виявляється в ім'я чесноти, то вона буде засуджена. Любовні насолоди – *«найзгубніший біч, який природа могла дати людям»* - писав, посилаючись на вчення піфагорійців, у своєму трактаті «Про старість», Цицерон – відомий прихильник ідеалів стоїчної етики. Вони засуджуються ним, тому що призводять до злочинів, кровозмішень та зради. Він писав, що позбавлення потреби в любовних задоволеннях – це дар, який надоджене всіх у старості для осмислення своєї порочної молодості і який допоможе у помірності та поміркованості [16].

У Середньовіччі альтернативну позицію по відношенню до античного розуміння зайняло християнство, яке не тільки виступило на захист любові, а й

представило її як божественний дар, буквально витіснило любов до конкретної людини любов'ю до Бога. Завдяки релігійному світогляду людина дистанціювалася від своєї природи, засвоїла ідею особистої гріховної сутності, що змусило її не тільки усвідомити свою порочність, але орієнтувало на порятунок своєї душі і аскетичний спосіб життя. Однак заборона на чуттєве кохання призвела до активного зростання публічних будинків, які відкривали навіть абати [15].

Проповіддю любові наповнені всі християнські тексти. Широко відомі завіти Христа, які ми зустрічаємо в Євангеліях від Іоанна і Матвія: *«Заповідь нову даю вам, нехай любить один одного»* і *«Люби ближнього свого, як самого себе»*.

Любов у християнстві розуміється подвійно. Цю позицію добре висловив Августин, любов стверджував, що є два види любові: земна, або тілесна (*cupiditas*), і духовна кохання (*caritas*). Мислитель писав: *«Тіла прагнуть під дією своєї ваги до властивого їм місця, і вага тягне їх не тільки вниз, але до того місця, де вони мають бути «за природою»... моя вага – це моя любов (amor) і якщо щось веде мене, так це вона»* [43].

Християнські мислителі вбачають у любові універсальний принцип Всесвіту, на якому ґрунтується все його духовне та життєве буття. На їхню думку, лише любов очищає дух людини від хибних і низинних уподобань і відкриває духовні скарби в ньому самому, у глибинах його серця.

Згідно з християнським вченням, людина була задумана і створена Творцем як вершина і вінець видимого світу. Любов у цій концепції розуміється як шлях у напрямку до Бога. М. Шелер називає таку зміну *«поворотом у русі любові»*. Філософ пише: *«Грецькій аксіомі, згідно з якою любов є прагнення нижчого до найвищого, тут завдано сміливого удару. Любов, навпаки, повинна виявлятися в тому, щоб благородний зійшов, скинув себе до неблагородного, здоровий до хворого, багатий до бідного»* [9].

При цьому якщо антична формула розкривала недосконалість в суб'єкті любові, то християнська доктрина насамперед вказує на недосконалість об'єкта.

Одним із перших дослідників, який вважали любов хворобою, є Абу Алі Ібн Сіна. У «Каноні лікарської науки» він перерахував основні хворобливі ознаки: очі, що ввалилися, повіки, що безперервно рухаються, переривчасте дихання, безсоння, наростаюча худорлявість, нерівний пульс, безладна поведінка, частий сміх, ніби в цей час людина бачить щось приємне або чує звістку [53].

До кінця Середньовіччя виникло явище, активно представлене й у наступну епоху, позначене дослідниками «куртуазною любов'ю». Його суть полягає в інверсії, коли поклоніння Богу замінилося служінням прекрасній Дамі. «Трактат про кохання» Андре де Шاپелена відображає основні риси куртуазного кохання і водночас є практичним керівництвом до дій середньовічного чоловіка: закоханий повинен повністю відмовитися від будь-якої вигоди та безкорисливо служити своїй коханій; зобов'язаний дотримуватися цнотливості стосовно тієї, яку любить; не має права навмисно руйнувати любовні зв'язки інших закоханих [23].

Світогляд людей епохи Ренесансу багато в чому повернувся до витоків Античності, однак у світлі змінених поглядів на природу людини різко зросла цінність фізичної сторони кохання. Марсіліо Фічіно написав «Коментар на «Бенкет» Платона». У ньому любов описувалася автором як космічна сила, що інтегрує душу і тіло, людину та природу. Інтуїтивне розуміння природи любові, дозволило автору висловити припущення у тому, що у її основі лежить подібність людей (за темпераментом, народженню під однією планетою тощо), що робить їх привабливими один до одного й полегшує взаєморозуміння [12]

У Новий час кохання розглядалося дослідниками як сильний афективний порив, який керує поведінкою людини. У роботах Френсіса Бекона є амбівалентне ставлення до кохання. Особливо очевидно це простежується при порівнянні християнської та чуттєвої любові. Божественна любов з'єднує і пов'язує воедино всі чесноти, тому відповідає назві «узи досконалості»; вона вчить людину любити і цінувати саму себе. Чуттєва любов виступає імітацією християнської любові, і хоча вона, як і інші афекти, підносить душу, але вносить у неї своїми поривами хвилювання і дисгармонію, висушуючи людину. На відміну від неї божественне

кохання одночасно підносить і заспокоює, викликає наше захоплення і ніколи не може бути надмірним [43].

Бенедикт Спіноза кохання розглядав як пристрасть, яка може походити з трьох джерел: думок, вірних понять та від почутого. Лише любов від вірних понять веде до вищого добра, оскільки пов'язана з пізнавальною любов'ю до Бога та відсутністю афектів. Спіноза вважав, що кохання може бути надмірним. Розпусною любов'ю він називав пристрасть до злягання, що збуджується зовнішнім виглядом, а також будь-яку любов, що сковує свободу духу. Позитивну роль подружжя філософ бачив в обопільній і самодостатній любові чоловіка і дружини, любові до народження дітей та їхнього мудрого виховання [35].

З бурхливим розквітом наук за часів Просвітництва знову зріс інтерес до теми любові. Жан-Жак Руссо у своїй праці «Еміль, або Про виховання» проаналізував природу людських почуттів, зокрема любові. Він підкреслював важливість щирої емоційної прив'язаності, природного виховання почуттів і гармонії між любов'ю та чеснотами. Руссо розглядав любов як природну і моральну силу, яка може сприяти розвитку людини та суспільства.

Девід Юм у праці «Трактат про людську природу» досліджував природу людських емоцій, включно з любов'ю. Він вважав, що любов є результатом асоціацій та емоційних переживань, пов'язаних із приємними враженнями. Юм також підкреслював роль симпатії як основи соціальних зв'язків, що включають любов.

Адам Сміт у праці «Теорія моральних почуттів» описував любов як частину моральних почуттів, що виникають із симпатії до інших людей. Він пояснював, як емоції любові й кохання впливають на моральні стосунки між людьми, і розглядав їх як елемент гармонії в суспільстві.

Дені Дідро бачив любов як складний феномен, що включає тілесний потяг і духовний зв'язок. Він підкреслював важливість почуттів у людському житті, але також звертав увагу на раціональні аспекти, пов'язані з вибором партнера.

Етьєн Бонно де Кондильяк розглядав любов як емоцію, що походить із чуттєвих сприйняття і є важливою для взаємодії людей. Його підхід до любові

спирався на емпіричні основи, де чуттєвість була ключовим аспектом психологічного аналізу.

Шарль де Монтеск'є вивчав природу любові в контексті соціальних норм і культури. Він підкреслював, що любов не тільки індивідуальне почуття, але й соціальний феномен, який варіюється залежно від історичного та культурного контексту [42].

Іммануїл Кант, обговорюючи питання статевого кохання, зазначав, що про нього не прийнято відкрито говорити в суспільстві, тому, незважаючи на даровану насолоду, воно виступає підтвердженням тваринної природи людини, хоча вона і необхідна для збереження людського роду. Статеве кохання передбачає чуттєвість відчуттів чи спогадів і здатність придушувати моральні властивості. Коли людина вживає себе лише як засіб для задоволення своїх тваринних інстинктів, то, відмовляючись від своєї особистості і фактично принижуючи її, вона перетворюється на річ, втрачаючи повагу до самої себе [18].

Неоднозначність підходів дослідників до проблеми любові виявилася й у XIX столітті. Так, у роботах Артура Шопенгауера, Фрідріха Ніцше загалом є негативна оцінка значущості любові, яка уподібнювалася родовому інстинкту або способам маніпуляцій іншими [12].

На початку XX століття переворот поглядів на природу людини зробив Зигмунд Фрейд. З його легкої руки тема сексуальності стала однією з обговорюваних у соціумі. Визнання чільної ролі біологічного чинника у природі людини фактично нівелювало значимість любові як духовної якості у житті і призвело до заміни його інтимними відносинами, що стимулювало сексуальну революцію у світогляді західної людини [17].

Карл Юнг вивчав кохання через концепції архетипів і несвідомого. Він розглядав любов як частину процесу індивідуації, тобто розвитку особистості. Юнг також підкреслював важливість символічного та трансцендентного аспекту любові, вважаючи, що любов може бути шляхом до більш глибокого розуміння самого себе та інших [34].

Карен Хорні, обговорюючи суспільне життя людини, дійшла висновку, що одним із способів зняти тривогу є прагнення до людей. Його суть полягає в бажанні будь-яким шляхом отримати симпатію та любов оточуючих. Дані прагнення авторка назвала ірраціональним нав'язливим потягом, тому що його носій не диференціює своє оточення та прагне отримати підтримку абсолютно від будь-якої людини; страждає від уявного охолодження відносин із оточуючими; потреба в любові, яку відчуває людина, є невротичною, і, як наслідок, ненасиченою [19].

Німецький психоаналітик Е. Фромм у процесі дослідження любові звернув увагу на те, що звичайні уявлення про неї не відповідають реальності цього феномену. Вчений дійшов висновку, що, незважаючи на загальну потребу в любові, люди часто не вдаються до деталей цього почуття і оцінюють його значущість досить поверхово. Це дозволило Фромму виділити ряд типових стереотипів щодо феномену любові. Найбільш поширеним стереотипом є уявлення, згідно з яким «основна проблема кохання – бути коханим, а не здатність кохати» [6]. Вказаний стереотип неправильно розставляє пріоритети, внаслідок чого людина не прагне розвинути свою здатність любити, а вдається до способу спокушання іншого.

Цю помилку добре коментує Ж.-П. Сартр, який розглядає спокусу як крадіжку чужого буття. Доки об'єкт спокуси перебуває під чарами спокусника, він ніби перестає існувати, втрачає буття і відчуває свою нікчемність по відношенню до буття спокусника. У цьому сенсі прагнення звабити іншу людину не може називатися любов'ю, оскільки володіння чужим буттям і насолода цим володінням суперечить суті любові [5].

Другий стереотип, за Фроммом, виражений у позиції, згідно з якою «проблема любові є проблема її об'єкта, а не здатності до неї». Для любові, згідно з цією помилкою, необхідний лише відповідний об'єкт. Виникає ілюзія, згідно з якою щойно знайдеться підходящий об'єкт, одразу виникнуть відповідні почуття. Однак досить згадати Платона, як відразу стає очевидним той факт, що любов і закоханість є природними станами людини, тому будь-яка самотність пов'язана з

девіацією кохання. Людину ніхто не любить тільки в тому випадку, якщо вона сама ні до кого не відчуває почуття любові [6].

Третій стереотип, за Фроммом, викликаний «зміщенням первинного переживання «закоханості» та стійкого стану «любові». При цьому часто забувається про те, що закоханість, якою б вона не була гарною, рано чи пізно минає. Їй на зміну мають прийти серйозніші почуття, пов'язані із взаємною відповідальністю закоханих один перед одним. Любов у цьому сенсі є вольовим актом, який спрямований на концентрацію своєї уваги в області об'єкта любові. В іншому випадку почуття так і не стають зрілими [6].

Намагаючись уникнути зазначених стереотипів, сучасна людина, за Фроммом, рано чи пізно має прийти до розуміння, що любов є активною внутрішньою діяльністю чи мистецтвом, на оволодіння яким мають бути спрямовані всі його зусилля. Результатом подібного прагнення стає комплексне осягнення сутності власної особистості, яке у співвіднесеності з особистістю коханого знаходить своє вираження у стані взаємної любові та прихильності.

Подібну ідею висловлював і М. Шелер у своєму вченні про «*ordo amoris*» – порядок рухів кохання та ненависті людини. Німецький філософ стверджував, що буття кожного має свою основу в любові, яка виражається у сформованому людиною порядку. Цей порядок виступає областю душевної свободи людини, яка вільна вважати в ній власне ставлення до оточуючих її речей і подій, що виражається в ступені їх суб'єктивної значущості [8].

З іншого боку, «*ordo amoris*» нерозривно пов'язане з долею, оскільки у своїй сукупності внутрішній зв'язок всього, що є суб'єктом, визначає його як особистість. Важливо враховувати і те, що «мистецтво любити» Е. Фромма та «*ordo amoris*» М. Шелера виступають у ролі активного відношення, що досягається за допомогою любові реальності, яка вимагає від суб'єкта концентрації всієї його особистісної уваги.

І якщо, як зауважив Ж.-П. Сартр, любов руйнує самотнє існування особистості, то вона це робить тільки через свою природу, не викрадаючи в самої особистості потаємне буття, а примножуючи і збагачуючи його. Парадокс любові

полягає в тому, що в ній *«двоє стають одним цілим і все ж таки залишаються двома істотами»* [6].

Сутність любові може бути виражена лише у взаємній самовіддачі. Згідно з Фроммом, сучасне розуміння слова «давати» означає насамперед *«відмовлятися від чогось, «жертвувати»*. У цьому сенсі, віддаючи, людина позбавляється того, що вона віддає, тобто біднішає. Любов має розумітися як духовне збагачення, тому найбільш відповідним, на наш погляд, визначенням для самовіддачі в любові буде поняття дару. Адже коли людина щось дарує, вона віддає щось, що становить цінність не тільки для неї, а й для того, стосовно кого відбувається дар [6].

Абрахам Маслоу вважав, що стан закоханості відповідає психічному здоров'ю. Сприятливим аспектом любовних відносин дослідник назвав ідентифікацію потреб двох людей у єдину систему, що дозволяє їм відчувати потреби іншого як власні. Певною мірою відбувається інтеграція двох «Я» за збереження власної самобутності. Зріле кохання Маслоу називав буттєвим на протигагу дефіцитарному (таким, що потребує, недосконалим) [21].

Карл Роджерс, розмірковуючи про проблеми особистості, наголошував, що основна їх причина криється у вихованні дитини під тиском умовного батьківського кохання, яке завжди необхідно заслужити, що стає підставою для формування деформованого образу «Я» та труднощів, з якими особистість стикається у дорослому житті [29].

У цьому ключі цікаві роботи Стентона Піла, Цезаря Петровича Кореленка, які розглядають любов як джерело залежності (адикції). По суті, праці цих вчених продовжують розвивати позиції попередників (Спінози, Канта, Ільїна, Хорні, Фромма, Франкла, Роджерса, Мея та ін.) про нестерпне відчуття духовної порожнечі та неспроможності особистості, яка прагне позбутися фруструючих переживань, де розмінною монетою служить любов, проте остання часто підмінюється сексом [25].

У всі часи існував конфлікт у моральних поглядах поколінь, і наш час не є винятком. Л.Р. Муртазіна досліджувала наслідки лібералізації сексуальної моралі

у суспільстві. Результати емпіричного дослідження привели авторку до наступних висновків: у порівнянні з радянським часом зменшився вік вступу в інтимні відносини, який становив 14 років для юнаків та 15 років для дівчат; продовжує існувати подвійна «статева мораль», що підтримує гендерні стереотипи; суттєво не змінилися, але розширилися можливості знайомства з потенційними партнерами (місця навчання, дозвілля, Інтернет-сайти); збільшилася практика дошлюбної сексуальної активності; середня тривалість дошлюбних зв'язків не перевищує двох років, після цього рубежу вони часто трансформуються в співмешкання, набагато рідше переростають у цивільний шлюб; толерантне ставлення до співмешкання продемонструвала молодь, старше покоління оцінює його двояко, хоча негативна його оцінка частіше походить від батьків молоді жінки; сексуальність як засіб соціальної емансипації та лібералізації суспільства призвела до перерозподілу соціальних та шлюбно-сімейних ролей у соціумі, ставши передумовою реалізації «рівності можливостей» як одного з принципів постсучасного суспільства [53].

Ідентичні висновки у дисертаційному дослідженні робить К.Ю. Тарновський, доповнюючи їх рядом характеристик: концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ пов'язаний не тільки з вірою, словами, волею, але і з негативними переживаннями – страхом, тугою, гріхом, смутком, проте при цьому сполучним елементом цих груп є концепт «радість», семантичне ядро якого представлено турботою; через те, що любов викликає активну дію, вчинок, то може розглядатися як об'єкт, на який спрямована мета; любов як ставлення до подібності є духовною якістю [26].

Сучасне уявлення концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ багато в чому спирається на античну та християнську традиції, воно є результатом їхньої конкурентної боротьби. Проте навіть поверховий розгляд цих видів любові дає можливість побачити схожі риси. Під любов'ю розуміється передусім універсальна сила, що з єдністю всього світобудови; вона виникає як стан, що привів, якість якого безпосередньо залежить від спрямованості душевної діяльності людини. Однак те, що є очевидним для людини, яка живе в рамках традиційної культури, не завжди зрозуміло для людини сучасної, яку культура постійно відсилає до багатьох

традицій і надає право вільного вибору тих чи інших культурних норм. У подібних умовах відбувається формування стереотипів – найбільш типових форм особистісного ставлення до подій, що відбуваються. Стереотипи, як правило, викликані економією зусиль у процесі мислення і мають хибний характер.

Хелен Фішер є однією з провідних вчених, які досліджують біологічні основи любові з психологічної точки зору. Вона стверджує, що любов має біохімічну основу, зокрема, у формі нейротрансмітерів (дофаміну, окситоцину, серотоніну), які визначають романтичні почуття, сексуальне бажання і емоційні зв'язки між партнерами. Її роботи фокусуються на тому, як еволюційно розвивалися різні форми любові і як біологічні фактори сприяють формуванню партнерських відносин [32].

Роберт Стампер розробив трикутну теорію любові, згідно з якою любов можна описати за допомогою трьох основних компонентів: інтимності (емоційна близькість), пристрасності (фізична та сексуальна привабливість) і прихильності (рішення залишатися разом). Стампер вивчав, як ці три елементи взаємодіють, утворюючи різні типи любові, від романтичної до компаньйонської. Його теорія стала основою для численних досліджень і методів вимірювання рівня любові в партнерських відносинах [65].

Сьюзен Джонсон є однією з основних дослідниць емоційної фокусованої терапії, яка вивчає, як емоційні зв'язки між партнерами виявляються в любовних відносинах. Її підхід до любові включає концепцію емоційної доступності і чутливості, де кожен з партнерів має надавати емоційну підтримку та безпеку для іншого. Джонсон розглядає любов як процес постійної взаємодії, де емоційна близькість і підтримка є ключем до стійких стосунків [38].

Слід зазначити, що сучасне розуміння сутності та значення концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ збагачує античну та християнську традиції, воно також спрямоване проти стереотипів, що заважають повноцінній реалізації цього почуття. Акумулюючи знання про даний концепт, можна виділити низку принципів, на основі яких він має бути побудований. По-перше, любов не може асоціюватися з неповнотою буття суб'єкта та об'єкта любові, оскільки це почуття

виникає серед рівних. По-друге, не тільки для розвитку любові потрібні певні душевні зусилля, а й для її виникнення. Людина має бути налаштована на любов, і тоді це почуття наповнюватиме її. По-третє, прагнення любити не тільки закладено в людській природі, але ця здатність продукується людиною протягом усього її життя. Відчувати любов – це природний стан людини, який проходить різні стадії свого формування. По-четверте, поняття любові завжди має розглядатися нарівні з поняттям відповідальності, без якого любов втрачає свою повноту і силу. По-п'яте, любов є унікальним людським почуттям, за допомогою якого ми всіма силами нашої душі прагнемо утвердити в бутті все те, що є для нас значущим і коханим.

Знання про даний концепт дуже важливі для сучасної людини. Сучасна культура надає великий вибір можливих форм та видів поведінки, заплутатися в достатку яких не так складно. Любов як унікальна об'єднуюча сила, яка закладена в людській природі, має стати внутрішнім вектором поведінки людини. Однак це може статися лише в тому випадку, коли людина адекватно оцінюватиме її вплив і коли вона намагатиметься організувати своє життя відповідно до принципів любові, допомогти розкрити і проявити які покликана сучасна філософська думка.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Концепти становлять понятійний фонд, з якого витягуються розумові одиниці реалізації мовної діяльності. Вони є тими одиницями, за допомогою яких людина створює своє уявлення про світ; характеризуються певними властивостями та об'єднуються у системи. Концепти завжди мають мовне вираження, хоча концептуальна інформація існує у свідомості людини у вербальному та невербальному вигляді. Комплексне дослідження лексикографічних джерел, у ролі яких розглядаються передусім тлумачні словники української мови, які пропонують правила інтерпретації слова і охоплюють як прямі, так і переносні його значення, дозволяє отримати інформацію про концепт як деяку інваріанту.

Одним із значних феноменів людського, ціннісним ставленням людини до людини і світу, є кохання як одна із значних модальностей буття. Вічна проблема любові в силу багатоаспектності, складності та важливості для особистості, так само як і проблема пошуку сенсу життя, і самого буття, входить не тільки в предметну галузь гуманітарної думки сучасності, але є постійною темою рефлексії багатьох вчених та літераторів. У просторі історії людини та сучасному «інформаційному суспільстві», тема любові, кохання як найвищої точки міжособистісного спілкування, є не лише центром філософської думки, а й центральним фактом, що визначає естетику всієї цивілізації.

Словесне втілення внутрішнього світу людини являє собою складну систему, що включає безліч різноманітних мовних одиниць, і, безумовно, є цікавим матеріалом для дослідження. Однією з найважливіших складових внутрішнього світу є емоції. В останні роки з'явилося багато робіт, присвячених аналізу мовних засобів представлення різних явищ емоційного життя людини. Загально визнано, що одним з найбільш значущих, складних і багатих на мовне відображення почуттів є любов, кохання.

У рамках мовознавства існує декілька напрямків дослідження даного концепту: лексичний, історико-етимологічний, дискурсивний, кроскультурний, психолінгвістичний тощо. Концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ як фрагмент мовної картини внутрішнього світу людини вивчається з різних аспектів і на дуже різноманітному матеріалі. Існують дослідження на основі як однієї, так і кількох мов, які розглядають різні мовні засоби репрезентації любові.

Якщо проводити аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ з психологічної точки зору, то можна помітити, що люди почали замислюватися над цією темою задовго до появи психології як науки. Хоча уявлення, співвідносні з любовною тематикою, існували і в більш ранні епохи, наприклад, були присутні в шумеро-аккадському епосі, давньокитайській, давньоіндійській, давньоєврейській та інших культурах, основні підходи до проблеми любові склалися в Античності, але стрімко змінювалися протягом багатьох століть.

Тож, концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ є багатограним і багатосаровим. Вчені різних напрямків, таких як психологи, філософи та лінгвісти, вивчають любов і кохання через призму емоцій, культури та соціальних взаємодій. Погляди на ці почуття варіюються від розуміння їх як терапевтичного інструменту для розвитку особистості до трактування як трансцендентного та божественного зв'язку. Тому даний концепт виявляється не лише емоційним переживанням, а й важливою складовою культурних, соціальних та духовних аспектів людського буття, яка має велике значення в різних сферах науки та культури.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЛЮБОВ, КОХАННЯ В ПОДРУЖНІХ ПАРАХ

2.1. Методологія дослідження концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ

Загальну кількість респондентів, які взяли участь у експерименті, склали 96 осіб віком 18-35 років, які перебувають у шлюбі (48 жінок і 48 чоловіків). Дослідження проводилося на базі Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ».

Для реалізації мети та емпіричних задач дослідження були використані наступні методи і методики:

1. Вільний асоціативний експеримент (ВАЕ) зі словами-стимулами «любов», «кохання».

Вільний асоціативний експеримент — це метод дослідження психолінгвістики і когнітивної психології, який використовується для вивчення асоціативних зв'язків у свідомості людини. У ході експерименту учасникам пропонують певне слово-стимул, а їхнє завдання — якомога швидше відповісти першим словом, що спадає на думку. Ці асоціації відображають індивідуальні й культурні особливості сприйняття і можуть допомогти зрозуміти, як людина організовує свої знання, які цінності та образи домінують у її свідомості.

Результати вільного асоціативного експерименту корисні для дослідження індивідуальних та культурних особливостей мислення, стереотипів і соціальних установок. Наприклад, експеримент допомагає визначити асоціативні мережі, які формуються під впливом мови, соціального середовища, національних або особистісних цінностей. Крім того, метод активно застосовують у психологічних і психолінгвістичних дослідженнях для виявлення емоційних реакцій, прихованих установок або несвідомих переконань, оскільки перші реакції учасників можуть відображати їхні найглибші уявлення та установки, часто позбавлені раціональної цензури.

2. Опитування (з метою уточнення результатів ВАЕ) та анкетування (для уточнення характеристик вибірки) – в якості доповнення попереднього методу.

Метод опитування — це один із найпоширеніших інструментів збору даних у соціальних, психологічних та педагогічних дослідженнях, який дозволяє отримати інформацію про установки, погляди, знання та поведінкові особливості респондентів. Опитування проводять за допомогою анкет або інтерв'ю, де респондентам ставлять стандартизовані запитання у вигляді відкритих чи закритих пунктів. Відповіді можуть бути різними: у вигляді вибору варіанту, шкалювання або вільного тексту, що дозволяє досліднику зібрати як кількісні, так і якісні дані. Цей метод є ефективним для дослідження великої групи людей, оскільки забезпечує репрезентативність результатів і можливість порівняння відповідей між групами.

Завдяки своїй гнучкості метод опитування можна адаптувати під конкретну дослідницьку мету, охоплюючи широке коло тем, від особистих установок і цінностей до соціальних і політичних поглядів. Під час аналізу отриманих даних можна виявляти зв'язки між різними змінними, робити висновки щодо тенденцій і закономірностей.

Метод анкетування є різновидом опитування, який передбачає збір даних за допомогою анкет — спеціально розроблених бланків із запитаннями. Анкетування дозволяє отримати стандартизовану інформацію від великої кількості респондентів у короткі терміни, тому його широко застосовують у соціології, психології та маркетингових дослідженнях. Анкети можуть містити закриті питання, де респонденти обирають варіанти відповідей, або відкриті, де вони можуть висловити свою думку вільним текстом. Зазвичай анкети створюються з урахуванням специфічної мети дослідження, щоб забезпечити точність отриманих даних і легкість їх подальшого аналізу.

Анкетування є ефективним методом для вивчення установок, цінностей, мотивації і поведінкових аспектів великої групи людей, що дає можливість проводити кількісний аналіз і порівняння. Завдяки стандартизованій формі

анкетування забезпечує високу репрезентативність і можливість статистичної обробки результатів.

3. Методика діагностики міжособистісних стосунків Т.Лірі (для оцінки уявлень про реального та ідеального партнера).

Мета: визначення характеру міжособистісних стосунків шляхом оцінки уявлень про реального та ідеального партнера, а також виявлення домінуючих форм поведінки особистості у соціальній взаємодії.

Інструкція: випробуваному надається перелік з 128 характеристик (прикметників), які згруповані у 8 категорій, кожна з яких відображає певний тип міжособистісної поведінки.

Завдання випробуваного – оцінити, наскільки кожна характеристика відповідає:

а) реальному партнеру (тобто тій людині, з якою випробуваний знаходиться у взаємодії).

б) ідеальному партнеру (яким, на думку випробуваного, партнер має бути).

Випробуваний використовує шкалу оцінок, зазвичай від 1 до 4 (1 – зовсім не характерно; 4 – дуже характерно).

Обробка результатів:

Кожна відповідь випробуваного кодується у відповідності до однієї з 8 шкал:

- Домінантність (авторитарність).
- Лідерство (упевненість).
- Доброзичливість.
- Залежність (схильність підкорятися).
- Поступливість.
- Скритність.
- Агресивність.
- Підозрілість (опозиційність).

Для кожної шкали підраховується сума балів, отриманих у відповідях.

Результати можуть бути представлені у вигляді графіка або профілю, що відображає рівень вираженості кожного з 8 типів поведінки.

Інтерпретація результатів:

Виявлені профілі реального та ідеального партнера порівнюються між собою. Відмінності у профілях можуть вказувати на:

- Рівень задоволеності стосунками.
- Очікування та уявлення випробуваного щодо партнерських взаємодій.
- Конфліктні чи гармонійні аспекти міжособистісних стосунків.

Переваги методики:

Методика дозволяє оцінити не лише реальні взаємодії, але й ідеалізовані уявлення, що є цінним для аналізу мотивації, очікувань і потенційних проблем у стосунках.

4. Методика «Вимірювання установок у подружній парі» Ю. Є. Альшиної, І. Я. Гозмана, Є. М. Дубовської.

Мета: оцінка подружніх установок щодо різних аспектів взаємовідносин у парі, таких як емоційна близькість, взаємна підтримка, довіра, автономія та адаптація.

Інструкція: випробуваному надається спеціальний опитувальник, який складається з 25 тверджень, що охоплюють різні сфери подружнього життя.

Завдання – оцінити ступінь згоди або незгоди з кожним твердженням за п'ятибальною шкалою:

- 1 – категорично не згоден.
- 2 – швидше не згоден.
- 3 – нейтрально (не можу визначитися).
- 4 – швидше згоден.
- 5 – повністю згоден.

Учаснику також пропонується заповнити опитувальник двічі: у контексті оцінки власних установок та у контексті уявлень про установки партнера.

Обробка результатів:

Твердження згруповані у п'ять шкал, що відображають різні аспекти подружніх установок:

1. Емоційна близькість (рівень довіри та інтимності).
2. Стабільність і підтримка (оцінка взаємної підтримки в складних ситуаціях).
3. Довіра (взаємна щирість і впевненість).
4. Автономія (міра свободи та особистого простору у відносинах).
5. Адаптація (готовність до компромісів і пристосування).

Для кожної шкали підраховується середній бал. Дані випробуваного зіставляються з його уявленнями про партнера, а також із середніми показниками норми, якщо такі є.

Інтерпретація результатів:

Високі бали за шкалами свідчать про позитивну установку в певній сфері (наприклад, довіра чи підтримка). Низькі бали можуть вказувати на проблеми у відповідних аспектах стосунків.

Аналіз розбіжностей між власними установками випробуваного та його уявленнями про установки партнера дозволяє виявити проблеми у сприйнятті або комунікації.

Методика також допомагає оцінити узгодженість цінностей і очікувань у подружній парі.

Переваги методики:

- Універсальність – може використовуватись як для діагностики проблем у подружжі, так і для планування психокорекційної роботи.
- Дозволяє отримати уявлення про взаємні очікування і ступінь відповідності їх реальності.
- Може застосовуватись для аналізу як тривалих шлюбів, так і молодих пар.

5. Методика «Рольові очікування та домагання у шлюбі» О. Н. Волкової.

Мета: виявлення уявлень про розподіл сімейних ролей у подружжі, а також оцінка рівня узгодженості або конфлікту між очікуваннями та реальними домаганнями партнерів щодо виконання цих ролей.

Інструкція: випробуваному пропонується перелік сімейних ролей, які необхідно оцінити за двома критеріями:

а) Рівень очікувань від партнера (яку роль, на думку випробуваного, має виконувати партнер).

б) Власні домагання (на яку роль претендує сам випробуваний у шлюбі).

Оцінювання проводиться за шкалою від 1 до 5:

1 – роль не є важливою.

5 – роль є надзвичайно важливою.

Список ролей включає різні аспекти сімейного життя, наприклад:

- «Лідер» (особа, яка приймає рішення).
- «Матеріально відповідальний» (забезпечує фінансовий добробут).
- «Вихователь» (відповідає за дітей).
- «Господар/господиня» (домашні обов'язки).
- «Емоційна підтримка» (турбота про психологічний клімат у сім'ї).

Обробка результатів:

Оцінки за кожною роллю підсумовуються окремо для критеріїв «очікування» та «домагання», визначається різниця між оцінками «очікувань» і «домагань» для кожної ролі. Велика різниця може свідчити про конфлікт у подружніх ролях або нереалістичні очікування.

Дані аналізуються як по окремому випробуваному, так і в порівнянні з даними партнера (якщо обидва заповнили методику).

Інтерпретація результатів:

Збіг очікувань і домагань за ключовими ролями свідчить про гармонійні стосунки. Розбіжності можуть сигналізувати про потенційні конфлікти, пов'язані з нерівномірним розподілом обов'язків або невдоволенням.

Аналіз дозволяє виявити ролі, які є найбільш значущими для кожного з партнерів, і зони можливого компромісу. У випадках серйозних розбіжностей методика може використовуватись для планування психокорекційної роботи.

Переваги методики:

- Дозволяє глибоко вивчити уявлення подружжя про рольові функції.

- Дає можливість проаналізувати очікування як з боку чоловіка, так і з боку дружини.
- Ефективна як для діагностики проблем у подружжі, так і для прогнозування успішності шлюбних стосунків.

6. Математико-статистичні методи аналізу результатів дослідження: частотний і кластерний аналіз.

Частотний аналіз — це метод обробки даних, який використовується для підрахунку частоти появи певних елементів або категорій у вибірці. У соціальних та психологічних дослідженнях він дозволяє визначити, наскільки часто певні слова, ідеї або поведінкові характеристики зустрічаються в текстах, анкетах чи інших даних. Наприклад, частотний аналіз може допомогти досліднику оцінити, які теми найбільше хвилюють респондентів або які установки переважають у їхніх відповідях. Цей метод є основою для кількісного аналізу і дає можливість узагальнити великий обсяг інформації, зводячи її до числових показників, що полегшує інтерпретацію та виявлення ключових тенденцій.

Кластерний аналіз — це статистичний метод, який дозволяє групувати об'єкти на основі схожих характеристик, виділяючи класи або «кластери». У психологічних та соціологічних дослідженнях цей метод дає можливість згрупувати респондентів, відповіді або поведінкові дані за схожими ознаками. Наприклад, можна класифікувати респондентів на основі схожих установок, поведінкових рис або мотивів, що дає глибше розуміння структури досліджуваної вибірки. Кластерний аналіз особливо корисний для виявлення прихованих закономірностей і зв'язків у даних, які не завжди очевидні при використанні інших методів аналізу. Він широко застосовується у вивченні типологій особистостей, споживчих вподобань та соціальних груп, створюючи підґрунтя для більш точних інтерпретацій і подальших висновків.

2.2. Асоціативний експеримент як складова дослідження змісту концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ

На першому етапі дослідження учасникам було запропоновано взяти участь у вільному асоціативному експерименті, протягом якого вони повинні були назвати асоціації, що виникають у них при роздумах про концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ.

Розглянемо асоціативні реакції, отримані від учасників. Спершу проаналізуємо відповіді жінок.

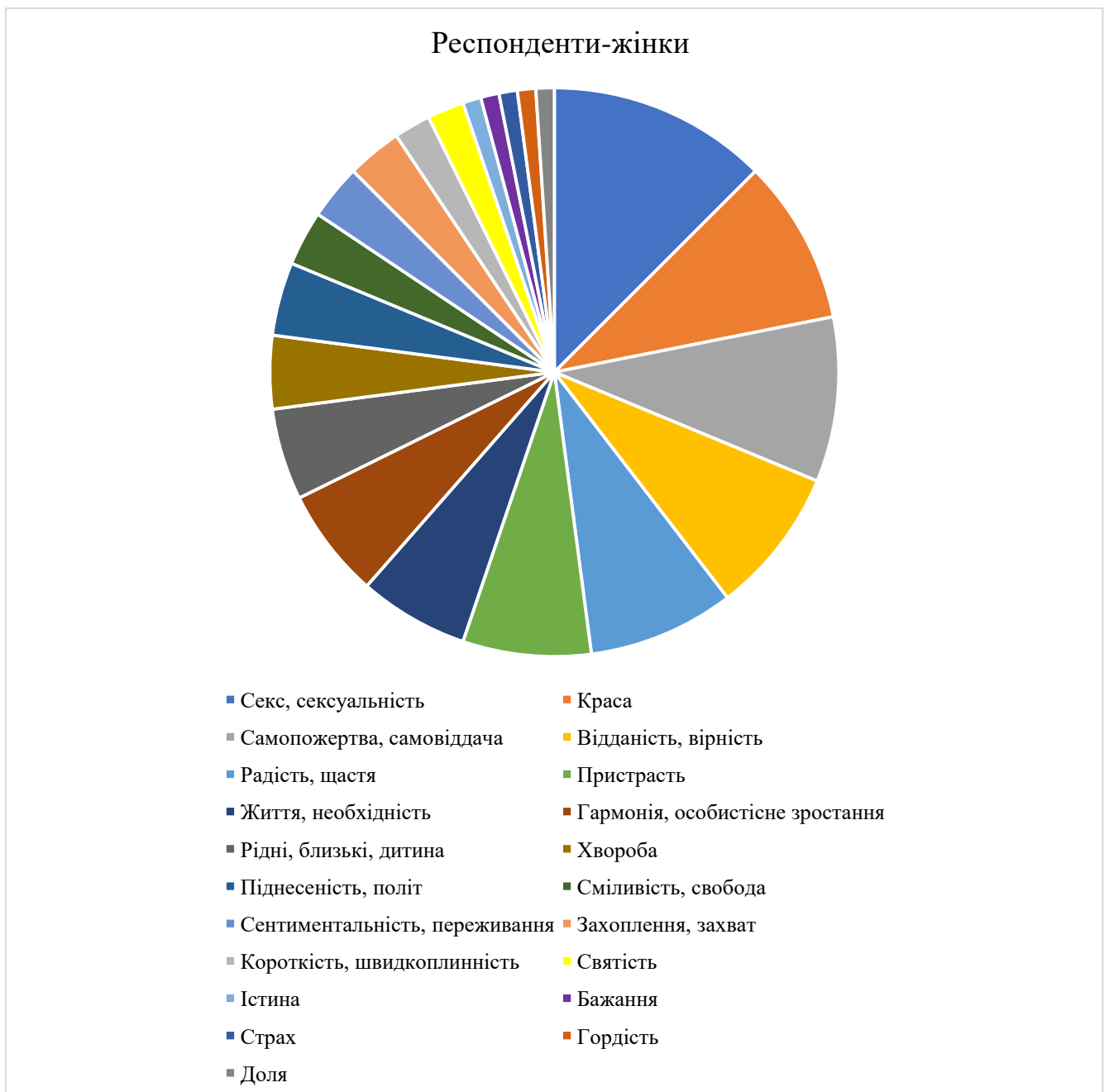


Рис. 2.1. Асоціативні реакції групи жінок

Головними асоціатами для групи жінок стали: «секс, сексуальність», «краса», «самопожертва, самовіддача», «відданність, вірність», «радість, щастя».

Відповідаючи на запитання анкети, жінки намагалися скласти зв'язне оповідання, використовували цитати та метафори. Наприклад, відповідь респондентки №3 (19 років): «Кохання – це близька людина, якій можна пробачити все, для якої можна зробити все. Це мама, материнська любов – щастя на все життя. Кохання чоловіка – відносне. Любов до дітей хотілося б випробувати на собі. Кохання – прекрасне почуття, рожеві окуляри, відчуття польоту, страх втратити це щастя». Респонденткою відзначаються різні об'єкти кохання – мама, чоловік, діти – з оціночною їхньою характеристикою.

Респондентка №8 (21 рік) при відповіді на запитання звертається до цитат, порівняння та метафори: «Вертинський казав, що любити – це віддавати себе на милість первісного ворога; віддавати себе частинами»; «ніби перед тим як налетіти і розбитися об скло» (порівняння); «птах з високим польотом», «крила білі», «два ангели з сумними очима» (метафори).

Безсумнівно, багато респонденток використовували синоніми, пояснюючи сенс концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ. Для респондентки №7 (20 років) – «ніжність, нега, блаженство», для респондентки №2 (22 роки) – «хвороба, приреченість, божевілля».

Була спроба описати концепт за допомогою відчуттів кольору: «криваво-червоний» (респ. №2); «білий сніг» (респ. №8). У разі таких асоціацій має місце особистий досвід випробуваних.

Для респондентки №6 (25 років) важливе значення мають тактильні відчуття: «губи, руки, тепло, кошени, обійняти, теплий пісок». Тут же опис своїх відчуттів, пов'язаних із почуттям любові: «хвилини щастя», «порозуміння, легкість».

Були також спроби описати ідеал чоловіка, який викликав би романтичні почуття: «розумний, приємний, ніжний, чистий, безкорисливий, уважний, вірний, гідний, акуратний, знаючий міру, такий, що розуміє, що має свою точку зору та

свою думку, комунікабельний, лагідний» (респ. №11 – 32 роки); «уважний, дбайливий, ввічливий, коханий» (респ. №13 – 32 роки); «милий, прекрасний, турботливий, розумний, улюблений, єдиний, незвичайний, лагідний» (респ. №14 – 28 років).

У поведінкових характеристиках є спроба описати любов як певну дію: «обійняти, поцілувати, підкорити, здивувати, побалувати, робити сюрпризи, дарувати подарунки, спокушати» (респ. № 13 – 32 роки); «горіти, бажати, чекати, бігти, робити, любити, намагатися, бути, відповідати, обіцяти» (респ. №15 – 27 років); «безумовна підтримка у будь-якій життєвій ситуації» (респ. №16 – 29 років).

Далі розглянемо асоціативні реакції, отримані від чоловіків.

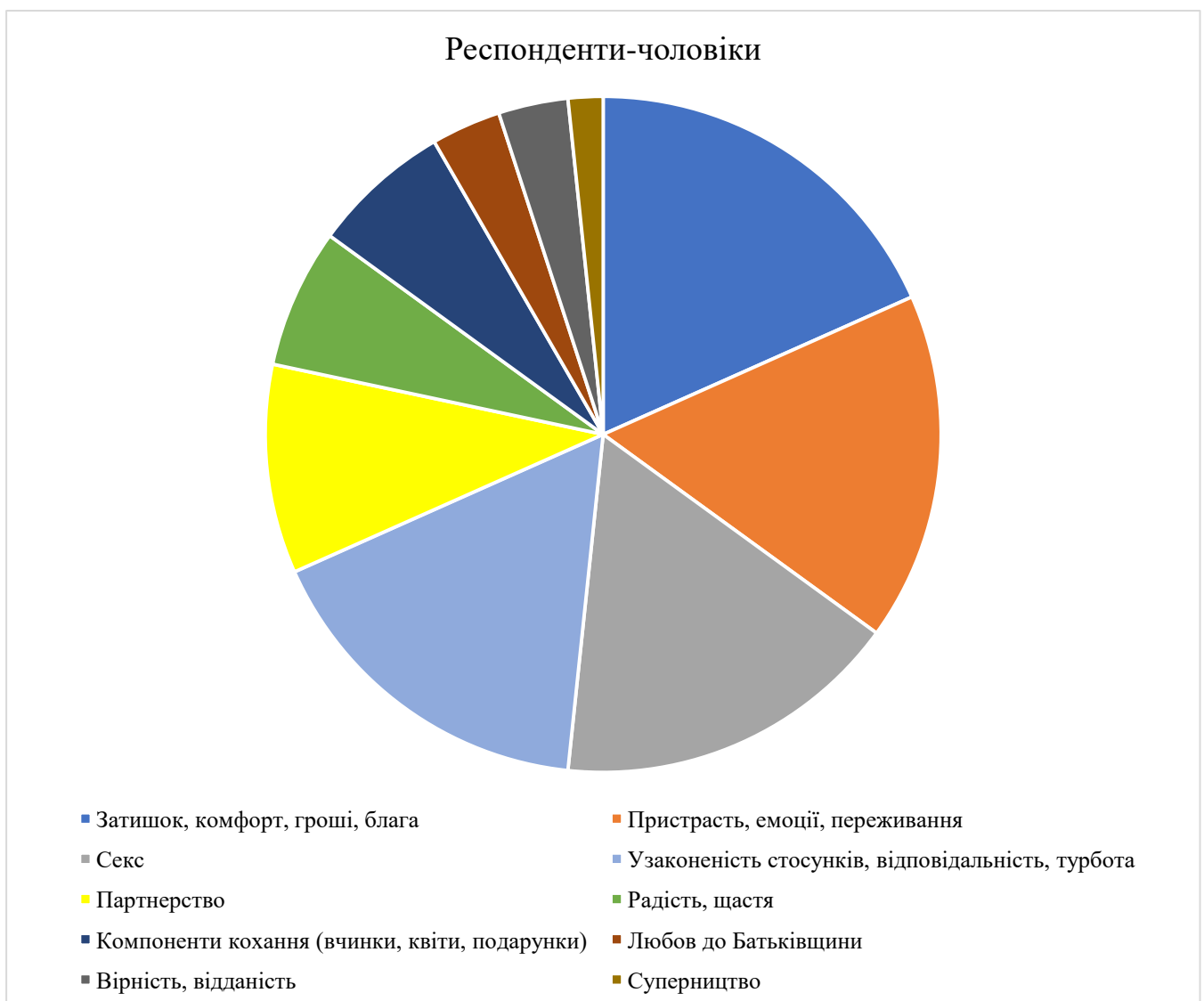


Рис. 2.2. Асоціативні реакції групи чоловіків

Як бачимо, пріоритетними асоціатами концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у групі чоловіків є «комфорт, затишок», «пристрасть», «секс», «законність стосунків», «партнерство». З'являються також такі сенси концепту, як любов до Батьківщини (респ. №4 – 25 років); суперництво (респ. №8 – 24 роки; респ. №7 – 21 рік); гроші (респ. №3 – 21 рік); розчарування, нудьга (респ. №6 – 22 роки; інф. №8 – 24 роки).

Деякі респонденти-чоловіки, як і жінки, дали реакції через сприйняття кольору: «біле, рожеве» (респ. №10 – 33 роки). З'явився опис концепту за допомогою синонімічного ряду: «радість, щастя», «сум, туга», «муки, страждання», «вічне або постійне», «домінуюче над "ЕГО"», «самовіддача, самопожертва». Концепт наповнюється таким змістом, як розкутість: «без заборон», «безрозсудність», кохання співвідноситься з емотивним забарвленням, пережитими почуттями.

Якщо порівнювати відповіді пар, то загальним актуальним асоціатом для досліджуваного концепту став асоціат секс, у відповідях жінок позначений як сексуальність, близькість, спокуса, жар та ін. На відміну від жінок, для яких актуальне значення краси в цьому концепті, у відповідях чоловіків немає жодної такої асоціації. Натомість чоловіки надали великого значення законності стосунків, тому у відповідях респондентів зустрічалися асоціати «весілля, дружина, сім'я»; часто згадувалися супроводжуючі компоненти кохання: «квіти, подарунки, сонце, вода, зірки, прогулянки», «музика, квіти, природа, сік, відпочинок, літо».

Якщо для жінок характерною була спроба скласти зв'язне оповідання, то відповіді чоловіків відрізнялися потоком асоціацій, пов'язаних з відчуттями, почуттями: «ніжність, почуття» (респ. №1 – 21 рік); «тіло, впевненість» (респ. №3 – 21 рік); «довіра, переживання, радість» (респ. №4 – 25 років). Або спробою роз'яснити почуття: «відповідальність за близьку людину», «самопожертва в ім'я коханої людини» (респ. №4 – 25 років); «почуття вдома» (респ. №5 – 22 роки).

Узагальнюючи отримані дані, відзначаємо, що для респондентів найважливішими уявленнями, закладеними у концепті ЛЮБОВ, КОХАННЯ, є

секс, краса, самовіддача, вірність, радість, обов'язок, відповідальність, «почуття дому», узаконеність стосунків, стабільність, самореалізація, пристрасть, самопожертва, емоції, переживання.

Отже, дослідження корпусу асоціацій пар виявило як загальні, універсальні верстви концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ, так і специфіку його заломлення в різних індивідів. Аналіз результатів анкетування демонструє і загальні, і індивідуальні особливості актуальних смислів концепту любов, кохання. Будучи ключовим у мовній картині світу респондентів, цей концепт відбиває диференційовані уявлення індивідів про навколишню соціальну сферу, виявлені з допомогою методики вільного асоціативного експерименту.

2.3. Концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ в контексті установок подружніх пар

На другому етапі дослідження парам-респондентам було запропоновано надати відповіді на питання декількох психодіагностичних методик: «Вимірювання установок у подружній парі» Ю. Є. Альшиної, І. Я. Гозмана, Є. М. Дубовської, «Рольові очікування та домагання у шлюбі» О. Н. Волкової, Розглянемо результати їхніх відповідей.

Першою запропонованою методикою була «Методика діагностики міжособистісних стосунків Т.Лірі (для оцінки уявлень про реального та ідеального партнера). Відповіді респондентів показали наступне:

Табл. 2.1.

Значні відмінності у оцінках реального та ідеального партнера в чоловічій групі за опитув. Т. Лірі

№	Шкала	Партнер				Значимість відмінностей
		Реальний		Ідеальний		
		Серед. знач.	Стд. відх.	Серед. знач.	Стд. відх.	
1	Підозрілість	3.49	2.986	1.17	1.557	0.000
2	Залежність	2.98	2.570	2.22	2.130	0.001

3	Дружелюбність	4.14	3.130	4.77	2.916	0.015
4	Альтруїзм	3.97	3.535	4.77	3.547	0.006
5	Домінування	16.63	10.624	13.38	8.581	0.000

Табл. 2.2.

Значні відмінності у оцінках реального та ідеального партнера у жіночій групі за опитув. Т. Лірі

№	Шкала	Партнер				Значимість відмінностей
		Реальний		Ідеальний		
		Серед. знач.	Стд. відх.	Серед. знач.	Стд. откл.	
1	Агресивність	4.08	2.481	3.5	1.925	0.009
2	Підозрілість	3.75	2.739	0.72	1.288	0.000
3	Залежність	2.71	2.746	1.87	1.353	0.000
4	Дружелюбність	4.15	3.230	5.21	2.384	0.000
5	Альтруїзм	3.91	3.288	5.62	3.024	0.000
6	Домінування	18.92	9.634	15.08	6.996	0.000

В результаті використання методики Т. Лірі було отримано дані про особливості сприйняття реального партнера. З восьми шкал опитувальника (авторитарність, егоїзм, агресивність, підозрілість, підпорядкованість, залежність, дружелюбність, альтруїзм) тільки за шкалою «егоїзм» зафіксовано достовірні гендерні відмінності – жінки сприймають своїх партнерів як більш егоїстичних (рівень важливості 0.01). При цьому у сприйнятті і чоловіків і жінок домінують такі якості партнера, як: 1) авторитарність (прагнення до лідерства); 2) егоїзм (орієнтація на свої інтереси); 3) дружелюбність. Дані результати свідчать про високу готовність подружжя до конкуренції (боротьби) за лідерство та відстоювання індивідуальних інтересів.

При оцінці ідеального партнера були виявлені гендерні відмінності за чотирма шкалами: авторитарність (0.01; вище в очікуваннях жінок), егоїзм (0.01;

вище в очікуваннях жінок), підозрілість (0.05; нижче в очікуваннях жінок), підпорядкованість (0.01; нижче в очікуваннях жінок).

При цьому ієрархія властивостей ідеального чоловіка у жінок розподілилася наступним чином: 1) авторитарність (6.04), 2) альтруїзм (5.62), 3) дружелюбність (5.21), 4) егоїзм (4.84), 5) підпорядкованість (2.21); 6) підозрілість (0.72).

Таким чином, жінки хочуть бачити поруч із собою ініціативного лідера з високим рівнем дружелюбності та альтруїзму, з водночас низькими проявами підпорядкованості та підозрілості.

Ієрархія властивостей ідеальної партнерки у чоловіків розподілилася аналогічним чином: 1) авторитарність (4.95), 2) альтруїзм (4.77), 3) дружелюбність (4.77), 4) егоїзм (3.97), 5) підпорядкованість (3.32); 6) підозрілість (1.17). Чоловіки хочуть бачити поруч із собою партнерку з почуттям власної гідності, щирю, уважну, здатну до співпраці, чуйну, спільну, впевнену в собі.

Привертає увагу збіг структури властивостей в образі ідеального партнера чоловіків і жінок на тлі кількісних змін. Ця обставина може детермінувати внутрішній і рольовий конфлікт через те, що 1) подружжя очікує один від одного тих самих якостей (наприклад, лідерства), 2) очікує один від одного взаємовиключні якості (лідерство і поступливість), 3) в очікуваннях подружжя відсутня рольова узгодженість.

За опитувальником Т. Лірі було також проведено порівняння оцінок реального та ідеального партнера окремо у чоловічій та жіночій групах. В обох досліджуваних підвиборках отримано значні розбіжності між ідеальним і реальним образом партнера, що свідчить про високий рівень прихованої незадоволеності своїм партнером.

Сучасні чоловіки відчують незадоволеність в особистих стосунках у зв'язку з такими якостями партнерки: підозрілість, надмірна залежність; дефіцит доброзичливості та альтруїзму; при одночасно зайвій схильності домінувати.

У жінок ще більшою мірою виражені відмінності між реальним партнером та його ідеалом. Як основні джерела невдоволення жінок виступають: агресивність партнера, його надмірна підозрілість, дефіцит доброзичливості та

альтруїзму; прагнення домінувати за одночасної тенденції до залежності. Отримані розбіжності дозволяють зробити висновок про конфліктне ставлення пар один до одного на тлі взаємного розчарування.

Якість відносин у парі багато в чому залежить від ступеня подібності поглядів партнерів на різні питання спільного життя. Ця особливість вивчалася за допомогою опитувальника «Вимірювання установок у сімейній парі». Результати, подані в табл. 2.3, свідчать про те, що погляди подружжя на специфічні аспекти шлюбних відносин (тип відносин, любов, розлучення, секс) розходяться.

Табл. 2.3.

Значні відмінності за методикою «Вимірювання установок у сімейній парі» (з урахуванням статі)

№	Шкала	Чоловіки		Жінки		Достовірність відмінностей
		Серед. знач.	Стд. відх.	Серед. знач.	Стд. відх.	
1	Ставлення до розлучення	3.47	0.589	3.30	0.554	0.034
2	Ставлення до романтичного кохання	5.62	0.764	5.25	0.707	0.000
3	Уявлення про заборону теми сексу	3.95	0.643	3.76	0.466	0.016
4	Орієнтація на патріархальний чи егалітарний тип сім'ї	3.77	0.536	4.02	0.587	0.002

Гендерні відмінності стосуються таких сфер: жінки більшою мірою орієнтуються на егалітарний тип сім'ї, сексуальна тема не є для них забороненою для обговорення; чоловіки виявляють більше прагнення до романтичних стосунків і більш лояльно ставляться до розлучення.

За методикою «Рольові очікування та домагання у шлюбі» значні відмінності (0.01) у рольових установках чоловіків та жінок виявлено за двома шкалами: 1) особистісна ідентифікація з чоловіком, 2) господарсько-побутова сфера.

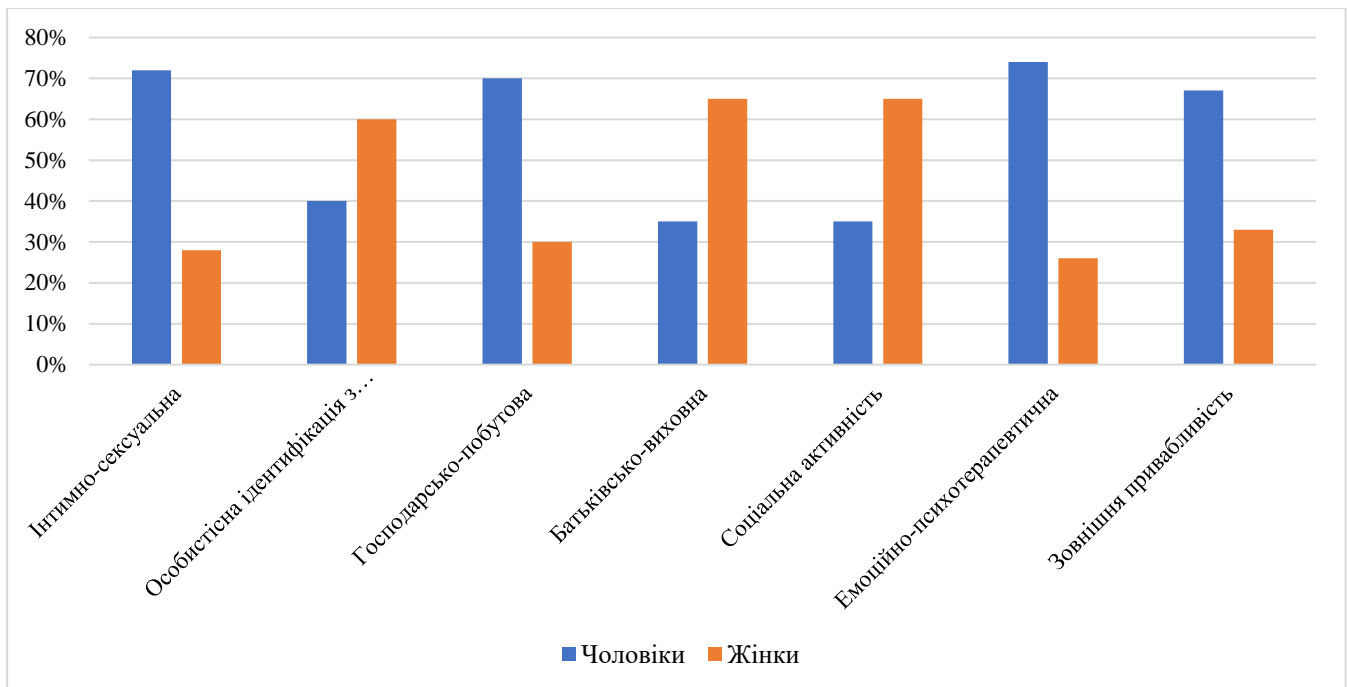


Рис. 2.1. Результати за методикою «Рольові очікування та домагання у шлюбі»

Це означає, що жінки готові приймати та розуміти особистість чоловіка; чоловіки – виконувати господарські функції. Водночас жінки очікують, що чоловіки будуть більш успішними та активними в соціальному плані, але також приділятимуть увагу вихованню дітей; чоловіки ж очікують від жінок доглянутості та зовнішньої привабливості.

Адекватність рольової поведінки чоловіків та жінок залежить від відповідності рольових очікувань (установка на виконання партнером сімейних обов'язків) рольовим вимогам (особиста готовність кожного з партнерів виконувати сімейні ролі). Відповідність рольових очікувань чоловіків рольовим домаганням жінок спостерігається у господарсько-побутовій, емоційно-психотерапевтичній сферах, а також уявленні про значущість зовнішньої привабливості.

Таким чином, готовність жінок вести домашнє господарство, створення «психотерапевтичної» атмосфери в будинку, стежити за своїм зовнішнім виглядом, погоджується з встановленням чоловіків мати привабливу, модно одягнену дружину, яка надає моральну та емоційну підтримку чоловікові, виконує обов'язки господині будинку.

Найменша узгодженість очікувань чоловіків спостерігається в установках на батьківство та професійні інтереси. Жінки більшою мірою прагнуть реалізуватися у професії, ніж це хотілося б чоловікам. Показники рольової адекватності жінок демонструють відповідність їхніх очікувань та притягнень чоловіків у сфері побуту та господарювання, в орієнтації на дотримання вимог сучасної моди. Разом з тим, очікування жінок у наданні моральної та емоційної підтримки з боку чоловіка, виконання батьківських обов'язків недостатньо узгоджуються з рольовою поведінкою чоловіків. У сфері соціальних інтересів жінки також хотіли б, щоб чоловіки менше працювали та більше часу віддавали сім'ї.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Отже, аналіз даних проведеного експерименту дозволяє простежити, наскільки індивідуальне сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у вигляді асоціацій корелює з реальними установками в парах. Ось основні результати порівняння:

1. Асоціації та емоційне сприйняття кохання.

Жінки: асоціативні відповіді: любов, кохання асоціюються з такими поняттями, як самопожертва, краса, щастя, материнська любов, теплі тактильні відчуття. Значну увагу приділяють метафорам і символам («крила», «рожеві окуляри»), а також створюють зв'язні розповіді.

Дані методик: жінки прагнуть бачити в партнері риси авторитарності, альтруїзму, дружелюбності. Вони хочуть, щоб партнер був емоційно підтримуючим, турботливим і готовим до самопожертви. Однак, жінки часто незадоволені агресивністю і дефіцитом альтруїзму у реальних партнерів.

Чоловіки: асоціативні відповіді: любов, кохання асоціюються з комфортом, пристрасстю, партнерством, затишком, узаконеністю стосунків. Присутні також такі негативні конотації, як розчарування, суперництво.

Дані методик: чоловіки шукають у партнерках риси дружелюбності, альтруїзму, але також цінують зовнішню привабливість і готовність до підтримки. Вони прагнуть романтичності, однак незадоволені надмірною залежністю партнерок.

2. Цінності та установки у стосунках.

Подібності між групами: для обох статей важливі такі аспекти кохання, як емоційна близькість, підтримка, самореалізація через стосунки.

Конфліктні установки щодо лідерства: і чоловіки, і жінки очікують від партнера проявів авторитарності, що створює умови для боротьби за лідерство.

Різниця між установками і асоціаціями: жінки у відповідях асоціативного експерименту більше акцентують увагу на красі, ніжності, метафоричності любові, однак у реальних установках вони більше зосереджені на пошуку стабільності, емоційної підтримки та лідерства партнера.

Чоловіки у асоціаціях описують кохання як емоційно нейтральне або раціоналізоване поняття (комфорт, законність), однак у методиках вони демонструють прагнення до емоційної близькості та чуйності партнерки.

3. Реальні конфлікти у стосунках.

В обох групах спостерігається значний розрив між образом реального та ідеального партнера. Жінки більше незадоволені відсутністю емоційної підтримки, агресивністю, дефіцитом дружелюбності партнерів. Чоловіки частіше висловлюють незадоволеність через надмірну залежність партнерок або недостатню їхню готовність до співпраці у побутовій чи емоційній сферах.

4. Індивідуальне сприйняття та реальні установки.

Асоціації з любов'ю, коханням відображають ідеалізоване бачення кохання, з емоційною, метафоричною або символічною складовою. Дані методик більше сфокусовані на раціональному та соціальному аспекті стосунків, які демонструють прагнення до гармонії, але також висвітлюють джерела розчарувань і конфліктів.

Тож, індивідуальне сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в асоціаціях відображає емоційно-символічну сутність кохання, яка не завжди збігається з

реальними установками. Конфлікти у стосунках часто зумовлені саме цим розривом між ідеалізованими уявленнями про любов і об'єктивними обставинами спільного життя.

РОЗДІЛ 3. РІЗНИЦЯ УЯВЛЕНЬ ПРО КОНЦЕПТ ЛЮБОВ, КОХАННЯ В ПОДРУЖНІХ ПАРАХ

3.1. Невиправдані рольові очікування в шлюбі як результат різного індивідуального сприйняття партнерами концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ

У контексті психологічної інтерпретації причин неблагополуччя шлюбних і сімейних відносин виділяють таку проблему, як невинуваті рольові очікування або, іншими словами, розбіжність уявлень про те, які ролі, обов'язки та функції повинен виконувати чоловік чи дружина.

Під роллю в психології та соціальній психології найчастіше розуміються нормативно схвалені форми поведінки, які очікуються від індивіда, що займає певну позицію у системі суспільних та міжособистісних відносин. Крім самої поведінки до поняття «роль» включаються також бажання та цілі, переконання та почуття, соціальні настанови, цінності та дії, які очікуються чи приписуються людині, яка займає у суспільстві певне становище [54].

Як зміст ролі, так і її виконання регулюється нормами. У якості норми виступають певні правила, вироблені групою, прийняті нею. Правилам необхідно підпорядковуватися для реалізації завдань спільної діяльності групи [68].

У рамках вітчизняних підходів до виділення подружніх ролей позначені чотири основні ролі:

- сексуальний партнер;
- друг – аналог емоційної функції та функції культурного спілкування;
- опікун – виховання дітей;
- покровитель – господарсько-побутова роль.

Для забезпечення нормального життя подружжя необхідне дотримання двох правил: 1) присутність усіх чотирьох ролей (при можливому пануванні якоїсь із них); 2) виключення додаткових ролей (за узгодженням між подружжям) [63].

Дослідники зазначають, що в контексті розподілу сімейних ролей статево-рольова диференціація подружніх очікувань є базовою. Тобто чоловіки та жінки

очікують один від одного виконання у шлюбі певних ролей, що відповідають гендерним нормам, більшою мірою стереотипним нормам поведінки чоловіків і жінок. Тут виділяють два аспекти.

До першого відносять таке: подружжя у своїх очікуваннях від партнера може орієнтуватися на культурні стереотипи маскулінності/фемінінності, які визначаються як набори фізичних та психічних якостей, що приписуються «ідеальному чоловікові» та «ідеальній жінці».

До основних рис ідеалу фемінінності відносяться пасивність, залежність, емоційність та ін. При цьому як «справжньому чоловікові», так і «справжній жінці» заборонено мати риси, властиві іншій статі. Гендерні стереотипи допомагають адаптації особистості чоловіка та жінки в суспільстві, але одночасно породжують у міжособистісній взаємодії напругу гендерної поляризації та особливі психологічні переживання, викликають кризові стани в самій особистості [7].

Другий аспект статевої ролі системи сім'ї містить культурні очікування щодо «придатних» для чоловіків та жінок соціальних ролей, видів соціальної діяльності. У західній культурі як основна лінія диференціації ролей чоловіків і жінок виділяють лінію «*будинок – робота*».

Традиційно від чоловіка потрібен професіоналізм, зайнятість на постійній, добре оплачуваній роботі, сім'я розглядається для нього як щось підпорядковане та другорядне по відношенню до роботи. Жінка має бути відповідальною за будинок, сім'ю, дітей, професійна діяльність допускається як щось другорядне по відношенню до сім'ї. Така роліва модель вважалася основною ознакою традиційного шлюбу [8].

Для сучасної молоді сім'ї характерним є неузгодженість уявлень про подружні ролі як у господарсько-побутовій сфері, так у сфері міжособистісних відносин [9].

Важливо відзначити, що причиною такої неузгодженості можуть бути не тільки відмінності в очікуванні подружжя, а й самі особистісні особливості партнерів. Неможливо ігнорувати той факт, що, одружуючись, подружжя вже є

повнолітніми соціальними індивідами, що мають свій характер, навички комунікації та особливості поведінки, які виявляються в різних сферах міжособистісних відносин, у тому числі й у сім'ї.

Також дуже важливим в подружній парі є сприйняття кохання та вплив цього сприйняття на стосунки партнерів. Наприклад, через різні погляди на дану тему між подружжям може виникнути емоційна дистанція, коли партнери не отримують любов у тій формі, яку уявляють та цінують. Якщо подружжя не помічає такої проблеми та не вирішує її, у майбутньому це може привести до конфліктів як через побутові дрібниці, так і через невиправдані очікування один від одного, недооцінку зусиль партнера, коли любов виражається різними способами, незвичними та незрозумілими комусь з партнерів.

3.2. Різні уявлення концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ та їхній вплив на стосунки в подружній парі

Різне розуміння подружжям концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ може впливати на їх установки в шлюбі, торкаючись таких аспектів стосунків як взаємне сприйняття, очікування та спосіб взаємодії.

Дослідження показують, що відмінності в уявленнях можуть сприяти як гармонії, так і конфліктам у відносинах. Основні аспекти включають в себе: романтичну прив'язаність та її стиль, задоволеність шлюбом та фрустрацію і амбівалентність у стосунках.

У сучасних дослідженнях романтична прив'язаність визначається як емоційний зв'язок між людьми протилежної статі, які не перебувають у кровноспоріднених і дружніх відносинах, як унікальне психологічне явище, що виражається в потребі формувати особливі стосунки з партнером, життя якого набуває особливої цінності для людини [8].

Романтична прив'язаність до партнера вивчається в контексті проблеми кохання, де розглядається як її емоційно-поведінковий компонент, і як фактор, що визначає стиль кохання, у контексті обумовлення прив'язаності характером дитячо-батьківських стосунків, а також прив'язаностей у сиблінгів, у контексті розгляду проблеми подолання з деструктивністю та самотністю у романтичних стосунках.

Характер прив'язаності до партнера має статево-вікову специфіку, зумовлений змістом узагальнених афективно-когнітивних образів (внутрішніх робочих моделей), що містять очікування від відносин з оточуючими людьми, можливості довіри та способи поведінки з ними, здатністю встановлювати та зберігати зв'язок із значимим іншим, ситуаційними факторами (розлучення, смерть чи загроза життю дитині чи одному з її батьків тощо), рядом особистісних особливостей партнерів [14; 18].

Більшість досліджень прив'язаності, як у зарубіжній психології, так і у вітчизняній, охоплюють переважно дітей і підлітків, тоді як суб'єкти старшого віку рідше стають об'єктом досліджень. Якщо у дитячому віці виникнення та характер прив'язаності обумовлений особливостями навколишньої людини мікросередовища; у підлітковому віці – характером романтичних стосунків, у які свідомо вступає людина, слідує логіці природних потреб, то у старшому віці виникнення прив'язаності зумовлено переважно індивідуально-психологічними особливостями особистості.

У психологічних дослідженнях прив'язаності зазначається, що її виникнення може бути пов'язане з певними потребами партнерів зі спілкування, задоволення яких і стає можливим у рамках цих романтичних стосунків, що чоловіки та жінки по-різному виявляють себе в коханні та романтичних відносинах, а це дозволяє вважати, що різними будуть і особливості їхньої романтичної прив'язаності, які, у свою чергу, можуть бути обумовлені і характерологічними особливостями партнерів по стосунках.

Таким чином, чоловікам та жінкам можуть бути характерні різні компоненти романтичної прив'язаності до партнера, які, у свою чергу, взаємопов'язані з різними актуальними потребами та особистісними рисами.

Особливо значущою любов є для благополуччя подружніх відносин. Індивідуальний досвід переживання кохання впливає на вибір партнера для сімейного життя. Часто саме задоволення потреби особистості в любові призводить до ухвалення рішення про спільне життя. Завдяки цьому почуттю відкривається максимальна цінність іншої людини. Обговорення проблеми кохання важливе для корекції сексуальних стосунків у подружній парі. Е. Фромм звертає увагу на той факт, що якщо людина знаходить здатність любити, то зникають і її сексуальні проблеми [6].

Кохання виступає чинником суб'єктивного благополуччя подружжя. Відносини, у яких домінує любов, характеризуються відкритою комунікацією та узгодженим виразом прив'язаності. Значними якостями подружжя у таких відношеннях є повага, прощення, підтримка, чутливість. Найстабільніші шлюби, як показують дослідження та життєві спостереження, – це шлюби, що ґрунтуються на взаємному коханні, коли лейтмотивом поведінки люблячої людини є теза «Я з тобою, тому що хочу, щоб тобі було зі мною добре» [27].

Зіткнувшись з тим, що шлюби, укладені з любов'ю, розпадаються, соціологи дійшли висновку, що за любов часто приймається інше почуття – закоханість чи пристрасть. Предметом закоханості та пристрасті виступає не особистість, а деякі індивідуальні властивості людини: її очі, фігура, волосся тощо. Тут людину тягне тілесна краса іншого, духовність у таких відносинах відсутня. Закоханість і пристрасть сповнені протиріччя і тривають недовго, тоді як сутність справжньої любові – любити і бути коханим; докази любові та турботи не обмежуються лише винесенням сміття, приготуванням їжі або заробітком. Люди виявляють свою любов, коли, розмовляючи один з одним і дуже уважно слухаючи, вони можуть бути прямими, відкритими та чесними, можуть бути такими, якими вони є, і насолоджуватися тим, що можуть бути разом [14].

Любов поєднує щасливих у шлюбі партнерів, тоді як нещасливу пару пов'язують діти, почуття обов'язку, звичка, страх самотності, примирення з обставинами [15].

Відсутність здібності до любові, нездатність її побудувати та зберегти – глибинна причина ізоляції подружжя, яка може призвести до розпаду сім'ї [16].

Встановлено, що незадоволена потреба у коханні може викликати субдепресивні стани у заміжніх жінок [17].

Любов впливає і на здійснення батьківських функцій подружжя. У дослідженні Т. Є. Аргентової та В. В. Колотілової показано, що чим вище у батьків показники за шкалою «любов у подружніх відносинах», тим вище у них виразність батьківських почуттів [18].

Важливим аспектом цінності любові для тих, хто любить, є те, що подружня любов – значуща детермінанта збереження та розвитку духовності у відносинах. Партнери по шлюбу у зрілому подружжі виявляють щире подяку один одному за збережені почуття. Цікаво, що потреба у постійних підтвердженнях кохання зберігається у жінок практично протягом усього сімейного життя. Чоловікам слід знати про це, оскільки вони часто обмежуються матеріальними турботами, забуваючи про духовні цінності, що може позбавляти їхніх дружин відчуття щастя, і це може призвести до руйнування сім'ї. Подружня терапія в таких випадках має бути спрямована насамперед на покращення емоційних зв'язків партнерів [59].

Уявлення подружжя про кохання грають значну роль задоволеності шлюбом і життям загалом. На думку Л. З. Алексеевої, саме уявлення є одним із факторів, які детермінують розвиток сімейних відносин та регулюють поведінку людей. На їх основі людина будує відносини та поведінку у шлюбі, включаючи відповідні схеми та вчинки. З уявлень про кохання, логіки їхньої інтерпретації, поєднань та зіставлень складається картина реального життєвого середовища, що визначає прийняття рішень та створює передумови для формування певних типів відносин між людьми [19].

Уявлення подружжя про концепт ЛЮБОВ, КОХАННЯ виконують важливі регулюючі функції у шлюбно-сімейних відносинах, детермінуючи значною мірою побудову подружніх відносин. Вони виступають як усвідомлюваний або неусвідомлюваний образ любові як безпосереднього, інтимного, глибокого почуття, предметом якого є інша людина.

3.3. Програма гармонізації стосунків у парі

Сучасний світ ставить перед нами безліч викликів, які впливають на всі аспекти життя, включно зі стосунками у парі. Постійний брак часу, стрес, швидкий темп життя можуть призводити до втрати емоційного зв'язку між партнерами, непорозумінь та конфліктів. Для того щоб побудувати та підтримувати гармонійні стосунки, необхідно працювати над зміцненням довіри, розвитку емпатії, покращенням комунікативних навичок та вмінням підтримувати одне одного.

Дана тренінгова програма спрямована на допомогу парам у створенні більш глибокого, відкритого та гармонійного зв'язку. Вона розроблена на основі сучасних психологічних підходів, які враховують як емоційні, так і комунікативні аспекти партнерських відносин.

Мета програми: підвищення рівня взаєморозуміння, довіри та емоційної близькості між партнерами через розвиток навичок ефективної комунікації, вирішення конфліктів, прийняття особистісних меж та узгодження очікувань.

Завдання програми:

- Розвинути навички активного слухання та емпатії.
- Навчити партнерів ефективно вирішувати конфлікти без агресії.
- Сприяти зміцненню довіри та емоційної близькості.
- Допомогти партнерам гармонізувати очікування і реальні ролі у відносинах.
- Розвинути вміння відкрито висловлювати свої почуття та потреби.

Очікувані результати:

- Підвищення рівня взаєморозуміння та довіри.
- Розвиток умінь ефективного вирішення конфліктів.
- Зміцнення емоційної близькості.
- Поліпшення комунікації в парі.

Хід роботи:

Заняття 1: Знайомство учасників та встановлення довіри між ними.

Мета: познайомити учасників, створити безпечну атмосферу.

1. Вправа «Історія нашої пари».

Інструкція:

Кожен партнер коротко розповідає про історію їхньої пари: як вони познайомилися, що їм найбільше сподобалося в іншому. Інший партнер слухає, не перебиваючи. Після розповіді кожен ділиться тим, що почув і що його вразило.

2. Вправа «Дерево очікувань».

Інструкція:

У центрі кімнати малюється символічне дерево на ватмані. Учасникам видаються паперові листочки. Кожен пише на листочку свої очікування від програми, а потім кріпить їх на дерево. Тренер озвучує всі очікування та обговорює їх із групою.

3. Релаксація: Дихальна вправа «Ритмічне дихання».

Інструкція:

Учасники сідають зручно, заплющують очі. Вдихають на 4 рахунки, затримують дихання на 2 рахунки і видихають на 6 рахунків. Виконують протягом 3-5 хвилин.

Заняття 2: Навички активного слухання.

Мета: навчити партнерів слухати один одного без перебивань.

1. Вправа «Ехо».

Інструкція:

Один партнер розповідає про ситуацію, яка викликала у нього сильні емоції (радість, злість тощо). Інший партнер повторює основну думку сказаного, не оцінюючи та не додаючи власного тлумачення. Після цього міняються ролями.

2. Вправа «Що ти відчуваєш?».

Інструкція:

Один із партнерів описує нещодавню ситуацію, яка була для нього важливою. Інший партнер намагається визначити емоції, які відчував перший, і називає їх (наприклад: «Мабуть, ти був розчарований»). Потім обговорюють, наскільки точно були визначені емоції.

3. Релаксація: Вправа «Прогресивна м'язова релаксація».

Інструкція:

Учасники заплющують очі та по черзі напружують різні групи м'язів (руки, плечі, ноги), утримують напругу 5 секунд і розслабляють їх.

Заняття 3: Узгодження очікувань.

Мета: виявити та гармонізувати очікування щодо стосунків.

1. Вправа «Ідеальний партнер».

Інструкція:

Кожен учасник пише список 5-7 якостей, які, на його думку, повинен мати ідеальний партнер. Партнери обмінюються списками, обговорюють їх реалістичність і спільні цінності.

2. Вправа «Сімейний бюджет».

Інструкція:

Тренер дає уявний бюджет (наприклад, 100 одиниць часу, уваги, грошей). Учасники повинні разом вирішити, як розподілити цей ресурс між різними сферами (робота, відпочинок, стосунки, сім'я).

3. Релаксація: Медитація «Образ щасливих відносин».

Інструкція:

Учасники сідають зручно, закривають очі та уявляють, як виглядає їхня ідеальна взаємодія як пари.

Заняття 4: Вирішення конфліктів.

Мета: навчити пари конструктивного вирішення суперечок.

1. Вправа «Я-висловлювання».

Інструкція:

Тренер пояснює, як формулювати думки у форматі «Я-висловлювання»: «Я відчуваю [емоція], коли ти [ситуація], тому що для мене важливо [потреба]». Партнери практикуються у формулюванні таких висловлювань.

2. Рольова гра «Діалог у конфлікті».

Інструкція:

Тренер пропонує партнерам змодельовати уявний конфлікт (наприклад, вибір місця відпочинку). Партнери практикують конструктивний діалог із використанням «Я-висловлювань».

3. Релаксація: Вправа «Видихнути конфлікт».

Інструкція:

Уявіть, що при видиху ви звільняєтеся від напруги. Вдихніть спокій, видихніть негатив.

Заняття 5: Емоційна підтримка у стосунках.

Мета: розвивати навички емоційної підтримки та емпатії.

1. Вправа «Карта емоцій».

Інструкція:

Тренер демонструє список базових емоцій (радість, сум, гнів, страх). Кожен партнер згадує ситуацію, в якій він відчував кожен емоцію, та ділиться нею з іншим. Другий партнер відгукується, використовуючи слова підтримки: «Я тебе розумію», «Це справді важливо», «Мені шкода, що тобі було важко».

2. Вправа «Що я можу зробити для тебе?».

Інструкція:

Партнери по черзі відповідають на запитання: «Яку підтримку ти хотів/ла б отримувати від мене частіше?». Обговорюють конкретні дії, які допоможуть реалізувати цю підтримку.

3. Релаксація: Вправа «Дихання серцем».

Інструкція:

Уявіть, що дихання відбувається через серце: вдих – приймаєте любов, видих – віддаєте тепло партнеру.

Заняття 6: Зміцнення довіри.

Мета: сформувати довірливу атмосферу у стосунках.

1. Вправа «Сліпий провідник».

Інструкція:

Один партнер із заплющеними очима пересувається по кімнаті, покладаючись лише на голосові інструкції іншого. Після виконання ролі міняються. Обговорюють, чи було легко довіряти.

2. Вправа «Секрет, який я хочу довірити».

Інструкція:

Кожен партнер ділиться невеликим особистим секретом або розповіддю, яку раніше не обговорював. Інший слухає, не коментуючи, лише дякує за довіру.

3. Релаксація: Вправа «Глибоке дихання з обіймами».

Інструкція:

Партнери обіймають один одного, зосереджуючись на синхронному диханні.

Заняття 7: Збереження індивідуальності в стосунках.

Мета: усвідомити важливість особистих меж і саморозвитку.

1. Вправа «Мої особисті межі».

Інструкція:

Кожен партнер пише 5 речей, які для нього є важливими в особистому просторі (наприклад, час на хобі, потреба у тиші). Потім обговорюють, як партнер може підтримувати ці межі.

2. Вправа «Що я ціную в собі?».

Інструкція:

Кожен партнер складає список своїх сильних сторін. Потім обмінюються списками, обговорюючи, чи бачить інший ці риси.

3. Релаксація: Вправа «Візуалізація спокою».

Інструкція:

Учасники уявляють своє «ідеальне місце спокою» і перебувають у ньому подумки 5 хвилин.

Заняття 8: Спільні цілі та мрії.

Мета: підкреслити важливість спільного планування та підтримки.

1. Вправа «Ми через 5 років».

Інструкція:

Кожен партнер на ватмані малює символічний образ їхньої пари через 5 років (будинок, родина, хобі). Обговорюють малюнки та спільні ідеї для майбутнього.

2. Вправа «Спільний проект».

Інструкція:

Партнери визначають одну спільну мету (наприклад, подорож або вивчення нового хобі) і обговорюють конкретні кроки для її досягнення.

3. Релаксація: Вправа «Символ єдності».

Інструкція:

Разом створюють невеликий символ із підручних матеріалів (наприклад, паперове серце), який буде нагадувати про спільну мету.

Заняття 9: Поглиблення взаємної вдячності.

Мета: усвідомити цінність внеску кожного у відносини.

1. Вправа «За що я вдячний/на тобі».

Інструкція:

Кожен партнер по черзі озвучує 5 речей, за які вдячний своєму партнеру. Інший просто слухає та приймає вдячність.

2. Вправа «Лист вдячності».

Інструкція:

Учасники пишуть короткий лист вдячності партнеру. Потім читають його вголос.

3. Релаксація: Вправа «Спільне дихання вдячності».

Інструкція:

Партнери сідають поруч, тримаючись за руки, і з кожним вдихом уявляють, що приймають вдячність, а з видихом – віддають її.

Заняття 10: Прощання, рефлексія тренінгу

Мета: підвести підсумки занять, відзначити досягнення пари.

1. Вправа «Наші зміни».

Інструкція:

Кожен партнер відповідає на запитання: «Що змінилося у нашій парі за час тренінгу?». Обговорюють результати разом.

2. Вправа «Послання у майбутнє».

Інструкція:

Кожен партнер пише лист із побажаннями для своєї пари через рік. Листи зберігаються тренером або партнерами як нагадування.

3. Релаксація: Медитація «Серце до серця».

Інструкція:

Знайдіть комфортне місце: зручно сядьте один навпроти одного, з розслабленими плечима та м'якими очима. Ви можете взятися за руки або покласти руки на коліна. Зосередьтеся на своєму диханні: почніть з глибокого вдиху, вдиху через ніс, рахуючи до чотирьох, і обережного видиху через рот, рахуючи до шести. Робіть це кілька хвилин, щоб зосередитися. Візуалізуйте тепле світло: уявіть м'яке, тепле світло в центрі ваших грудей, прямо в області серця. Уявіть, як це світло стає сильнішим із кожним подихом, наповнюючи ваше серце любов'ю та теплом. Синхронізуйте дихання: продовжуючи глибоко дихати, намагайтеся синхронізувати своє дихання з диханням партнера. Вдих разом, видих разом. Цей спільний ритм допоможе вам обом почуватися більш гармонійними. Поділіться любовними намірами: продовжуючи синхронізацію дихання, мовчки поділіться один з одним любовною думкою або наміром. Це може бути щось на зразок «Я бажаю тобі щастя й миру» або «Я вдячний за наш зв'язок і любов, яку ми розділяємо».

Завершення практики: Коли медитація закінчиться, виділіть кілька хвилин, щоб просто посидіти в тиші, відчуваючи спокій і зв'язок між вами. Коли відчуєте, що готові, відкрийте очі та подякуйте за час, проведений у цей момент.

Створена програма вказує на важливість систематичної роботи над стосунками для досягнення справжньої гармонії в парі. Вона є чудовим інструментом для подолання труднощів у стосунках та сприяє формуванню здорових, підтримуючих і взаємодопоміжних відносин. Кожне заняття спрямоване на вирішення конкретних завдань: покращення комунікації, розвиток емпатії, управління емоціями, подолання конфліктів і підтримку емоційної близькості. Вправи та техніки дозволяють парам на практиці перевірити нові способи взаємодії, зняти напругу та відкрито обговорити важливі аспекти їхніх стосунків.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У контексті психологічної інтерпретації причин неблагополуччя шлюбних і сімейних відносин виділяють таку проблему, як невинуваті рольові очікування або, іншими словами, розбіжність уявлень про те, які ролі, обов'язки та функції повинен виконувати чоловік чи дружина.

Для забезпечення нормального життя подружжя необхідне дотримання двох правил: 1) присутність усіх чотирьох ролей (при можливому пануванні якоїсь із них); 2) виключення додаткових ролей (за узгодженням між подружжям).

Також дуже важливим в подружній парі є сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ та вплив цього сприйняття на стосунки партнерів. Різне розуміння подружжям концепту може впливати на їх установки в шлюбі, торкаючись таких аспектів стосунків як взаємне сприйняття, очікування та спосіб взаємодії.

В ході експериментального дослідження було виявлено розбіжності в індивідуальному сприйнятті концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ партнерів та їхніми реальними установками стосовно їхнього шлюбу. Конфлікти у стосунках часто зумовлені саме цим розривом між ідеалізованими уявленнями про любов і об'єктивними обставинами спільного життя. Тож, було створено програму тренінгових занять, спрямовану на допомогу парам у створенні більш глибокого, відкритого та гармонійного зв'язку, підвищення рівня взаєморозуміння, довіри та

емоційної близькості між партнерами через розвиток навичок ефективної комунікації, вирішення конфліктів, прийняття особистісних меж та узгодження очікувань. Її розроблено на основі сучасних психологічних підходів, які враховують як емоційні, так і комунікативні аспекти партнерських відносин.

Створена програма вказує на важливість систематичної роботи над стосунками для досягнення справжньої гармонії в парі. Вона є чудовим інструментом для подолання труднощів у стосунках та сприяє формуванню здорових, підтримуючих і взаємодопоміжних відносин. Кожне заняття спрямоване на вирішення конкретних завдань: покращення комунікації, розвиток емпатії, управління емоціями, подолання конфліктів і підтримку емоційної близькості. Вправи та техніки дозволять парам на практиці перевірити нові способи взаємодії, зняти напругу та відкрито обговорити важливі аспекти їхніх стосунків.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теоретичних джерел за темою даної роботи дозволив зробити наступний висновок: концепти становлять понятійний фонд, з якого витягуються розумові одиниці реалізації мовної діяльності. Вони є тими одиницями, за допомогою яких людина створює своє уявлення про світ; характеризуються певними властивостями та об'єднуються у системи. Концепти завжди мають мовне вираження, хоча концептуальна інформація існує у свідомості людини у вербальному та невербальному вигляді. Комплексне дослідження лексикографічних джерел, у ролі яких розглядаються передусім тлумачні словники української мови, які пропонують правила інтерпретації слова і охоплюють як прямі, так і переносні його значення, дозволяє отримати інформацію про концепт як деяку інваріанту.

Одним із значних феноменів людського, ціннісним ставленням людини до людини і світу, є кохання як одна із значних модальностей буття. Вічна проблема любові в силу багатоаспектності, складності та важливості для особистості, так само як і проблема пошуку сенсу життя, і самого буття, входить не тільки в предметну галузь гуманітарної думки сучасності, але є постійною темою рефлексії багатьох вчених та літераторів. У просторі історії людини та сучасному «інформаційному суспільстві», тема любові, кохання як найвищої точки міжособистісного спілкування, є не лише центром філософської думки, а й центральним фактом, що визначає естетику всієї цивілізації.

Словесне втілення внутрішнього світу людини являє собою складну систему, що включає безліч різноманітних мовних одиниць, і, безумовно, є цікавим матеріалом для дослідження. Однією з найважливіших складових внутрішнього світу є емоції. В останні роки з'явилося багато робіт, присвячених аналізу мовних засобів представлення різних явищ емоційного життя людини. Загально визнано, що одним з найбільш значущих, складних і багатих на мовне відображення почуттів є любов, кохання.

Якщо проводити аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ з психологічної точки зору, то можна помітити, що люди почали замислюватися над цією темою задовго до появи психології як науки. Хоча уявлення, співвідносні з любовною тематикою, існували і в більш ранні епохи, наприклад, були присутні в шумеро-аккадському епосі, давньокитайській, давньоіндійській, давньоєврейській та інших культурах, основні підходи до проблеми любові склалися ще в Античності.

Вчені різних напрямків, таких як психологи, філософи та лінгвісти, вивчають любов і кохання через призму емоцій, культури та соціальних взаємодій. Погляди на ці почуття варіюються від розуміння їх як терапевтичного інструменту для розвитку особистості до трактування як трансцендентного та божественного зв'язку. Тому даний концепт виявляється не лише емоційним переживанням, а й важливою складовою культурних, соціальних та духовних аспектів людського буття, яка має велике значення в різних сферах науки та культури.

2. З метою виявлення психолінгвістичних особливостей репрезентації концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ у мовній картині світу чоловіків і жінок було проведено дослідження у вигляді вільного асоціативного експерименту. Аналіз даних проведеного експерименту дозволив простежити, наскільки індивідуальне сприйняття концепту любов, кохання у подружніх парах. Основні результати порівняння включають наступне:

1. Асоціації та емоційне сприйняття кохання.

Жінки:

Асоціативні відповіді: любов, кохання асоціюються з такими поняттями, як самопожертва, краса, щастя, материнська любов, теплі тактильні відчуття. Значну увагу приділяють метафорам і символам («крила», «рожеві окуляри»), а також створюють зв'язні розповіді.

Чоловіки:

Асоціативні відповіді: любов, кохання асоціюються з комфортом, пристрастю, партнерством, затишком, узаконеністю стосунків. Присутні також такі негативні конотації, як розчарування, суперництво.

2. Цінності та установки у стосунках.

Подібності між групами:

Для обох статей важливі такі аспекти кохання, як емоційна близькість, підтримка, самореалізація через стосунки.

Конфліктні установки щодо лідерства: і чоловіки, і жінки очікують від партнера проявів авторитарності, що створює умови для боротьби за лідерство.

Різниця між установками і асоціаціями:

Жінки у відповідях асоціативного експерименту більше акцентують увагу на красі, ніжності, метафоричності любові, однак у реальних установках вони більше зосереджені на пошуку стабільності, емоційної підтримки та лідерства партнера.

Чоловіки у асоціаціях описують кохання як емоційно нейтральне або раціоналізоване поняття (комфорт, законність), однак у методиках вони демонструють прагнення до емоційної близькості та чуйності партнерки.

3. На другому етапі дослідження було визначено специфіку уявлень про реального й ідеального партнера у чоловіків і жінок; встановлено рівень узгодженості між рольовими очікуваннями й домаганнями у подружніх парах; виявлено розбіжності у сприйнятті сімейних ролей і цінностей між чоловіками й жінками; проведено порівняльний аналіз особистого сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ і впливу установок в подружній парі на це сприйняття.

1. Асоціації та емоційне сприйняття кохання.

Жінки: прагнуть бачити в партнері риси авторитарності, альтруїзму, дружелюбності. Вони хочуть, щоб партнер був емоційно підтримуючим, турботливим і готовим до самопожертви. Однак, жінки часто незадоволені агресивністю і дефіцитом альтруїзму у реальних партнерів.

Чоловіки: шукають у партнерках риси дружелюбності, альтруїзму, але також цінують зовнішню привабливість і готовність до підтримки. Вони прагнуть романтичності, однак незадоволені надмірною залежністю партнерок.

2. Цінності та установки у стосунках.

Подібності між групами:

Для обох статей важливі такі аспекти кохання, як емоційна близькість, підтримка, самореалізація через стосунки.

Конфліктні установки щодо лідерства: і чоловіки, і жінки очікують від партнера проявів авторитарності, що створює умови для боротьби за лідерство.

Різниця між установками і асоціаціями:

Жінки у відповідях асоціативного експерименту більше акцентують увагу на красі, ніжності, метафоричності любові, однак у реальних установках вони більше зосереджені на пошуку стабільності, емоційної підтримки та лідерства партнера.

Чоловіки у асоціаціях описують кохання як емоційно нейтральне або раціоналізоване поняття (комфорт, законність), однак у методиках вони демонструють прагнення до емоційної близькості та чуйності партнерки.

3. Реальні конфлікти у стосунках.

В обох групах спостерігається значний розрив між образом реального та ідеального партнера.

Жінки більше незадоволені відсутністю емоційної підтримки, агресивністю, дефіцитом дружелюбності партнерів.

Чоловіки частіше висловлюють незадоволеність через надмірну залежність партнерок або недостатню їхню готовність до співпраці у побутовій чи емоційній сферах.

4. Індивідуальне сприйняття та реальні установки.

Асоціації з любов'ю, коханням відображають ідеалізоване бачення кохання, з емоційною, метафоричною або символічною складовою. Дані методик більше сфокусовані на раціональному та соціальному аспекті стосунків, які демонструють прагнення до гармонії, але також висвітлюють джерела розчарувань і конфліктів.

Тож, індивідуальне сприйняття концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в асоціаціях відображає емоційно-символічну сутність кохання, яка не завжди збігається з реальними установками. Конфлікти у стосунках часто зумовлені саме цим

розривом між ідеалізованими уявленнями про любов і об'єктивними обставинами спільного життя.

4. В ході експериментального дослідження було виявлено розбіжності в індивідуальному сприйнятті концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ партнерів та їхніми реальними установками стосовно шлюбу. Конфлікти у стосунках часто зумовлені саме цим розривом між ідеалізованими уявленнями про любов і об'єктивними обставинами спільного життя. Тож, було створено програму тренінгових занять, спрямовану на допомогу парам у створенні більш глибокого, відкритого та гармонійного зв'язку, підвищення рівня взаєморозуміння, довіри та емоційної близькості між партнерами через розвиток навичок ефективної комунікації, вирішення конфліктів, прийняття особистісних меж та узгодження очікувань. Її розроблено на основі сучасних психологічних підходів, які враховують як емоційні, так і комунікативні аспекти партнерських відносин.

Створена програма вказує на важливість систематичної роботи над стосунками для досягнення справжньої гармонії в парі. Вона є чудовим інструментом для подолання труднощів у стосунках та сприяє формуванню здорових, підтримуючих і взаємодопоміжних відносин. Кожне заняття спрямоване на вирішення конкретних завдань: покращення комунікації, розвиток емпатії, управління емоціями, подолання конфліктів і підтримку емоційної близькості. Вправи та техніки дозволяють парам на практиці перевірити нові способи взаємодії, зняти напругу та відкрито обговорити важливі аспекти їхніх стосунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Г. Любов у світовій літературі: психологічний аналіз. Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2015. 325 с.
2. Адаменко К. О. Лінгвістика емоційних висловлювань у контексті кохання. Київ: Видавничий дім КМ Академія, 2017. 275 с.
3. Андреева Г. М. Психологія соціальних відносин. Київ: Вища школа, 2014. 312 с.
4. Антонюк О. М. Психологія кохання: когнітивні аспекти. Київ: Видавництво КНУ, 2017. 312 с.
5. Бабій І. О., Голянич М. І., Стефурак Р. І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. 2-ге вид, виправ. і доповнен. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2024. 336 с.
6. Баранівська Т. В. Психолінгвістика: підручник для студентів філологічних спеціальностей. Львів: Світ, 2013. 472 с.
7. Баранова О. Ю. Мова кохання: символічні та культурні аспекти. Київ: Академвидав, 2018. 305 с.
8. Барвінок Ю. О. Емоційно-когнітивні аспекти любові в психології. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2015. 294 с.
9. Березенко А. М. Мовний вираз емоцій в українській літературі. Одеса: ОНУ, 2015. 275 с.
10. Білодід І.К. та ін. Словник української мови в 11 т. АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970 - 1980. 550 с.
11. Білоненко Т. М. Мовленнєві прояви емоцій у романтичному контексті. Донецьк: ДонНУ, 2017. 285 с.
12. Богдан Л. Ю. Емоції в українській поезії: психолінгвістичний аспект. Полтава: ПНПУ, 2016. 280 с.
13. Боднар С. В. Психолінгвістика емоцій: український контекст. Донецьк: ДонНУ, 2016. 328 с.

14. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
15. Бутко Л. П. Психологічні аспекти міжособистісних стосунків. Харків: Видавництво ХНУ, 2017. 245 с.
16. Василенко А. І. Когнітивно-дискурсивні особливості вираження любові. Харків: ХНУ, 2019. 270 с.
17. Василенко Л. М. Психолінгвістичні особливості вираження кохання у художніх текстах. Харків: Видавництво ХНУ, 2018. 290 с.
18. Ващенко І. Л. Кохання в культурно-історичному вимірі. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. 340 с.
19. Вишневська Ю. В. Емоції та мова у міжособистісних стосунках. Львів: Світ, 2019. 310 с.
20. Гаврилюк А. В. Мова кохання у психологічному вимірі. Харків: Видавництво ХНУ, 2018. 288 с.
21. Гайдук М. М. Психолінгвістичний аналіз концепту "кохання". Харків: Видавництво ХНУ, 2019. 255 с.
22. Галицький В. П. Соціальні та психологічні аспекти кохання. Львів: Світ, 2018. 330 с.
23. Герасимчук Ю. А. Сучасні підходи до аналізу емоцій у мові. Львів: Видавництво ЛНУ, 2016. 280 с.
24. Головач Т. П. Любов та її мовні прояви у сучасному суспільстві. Чернівці: Видавництво ЧНУ, 2016. 278 с.
25. Голубенко С. І. Мова емоцій: психологічні та лінгвістичні підходи. Київ: Наукова думка, 2017. 376 с.
26. Горобець В. В. Концепт любові в українському фольклорі. Одеса: ОНУ, 2018. 288 с.
27. Грицай І. І. Лінгвістичний аналіз концепту "кохання" у фольклорі. Полтава: ПНПУ, 2019. 310 с.
28. Данилюк Н. С. Мовний простір кохання: когнітивний вимір. Київ: Фоліо, 2014. 330 с.

29. Дейнеко І. М. Психологія любові у міжособистісному спілкуванні. Київ: Либідь, 2016. 290 с.
30. Дереш О. С. Мовний аспект емоцій у романтичних творах. Одеса: ОНУ, 2017. 310 с.
31. Деркач О. В. Емоційна сфера та психолінгвістика. Чернівці: Видавництво ЧНУ, 2017. 285 с.
32. Дубровіна О. Л. Семантичні особливості мови любові в українській поезії. Київ: Либідь, 2017. 288 с.
33. Дяченко І. І. Сутність кохання в українській культурі та мові. Київ: Либідь, 2016. 315 с.
34. Євтушенко Г. К. Семантика емоцій у сучасній українській мові. Дніпро: ДНУ, 2018. 240 с.
35. Жданова Т. Ю. Когнітивна лінгвістика емоцій. Харків: Видавництво ХНУ, 2015. 305 с.
36. Журавель, О. Г. Лексичні особливості вираження кохання. Харків: ХНУ, 2015. 315 с.
37. Завгородній С. І. Психологічний вимір любові в українській культурі. Дніпро: ВНУ, 2015. 250 с.
38. Задорожна Л. І. Психолінгвістика стосунків: емоції та мова. Дніпро: ДНУ, 2018. 295 с.
39. Зазимко С. І. Психологія та лінгвістика почуттів: на перетині наук. Одеса: ОНУ, 2014. 256 с.
40. Зубко І. К. Психологічні основи кохання як культурного феномену. Дніпро: ДНУ, 2016. 220 с.
41. Іваненко Л. М. Психологія кохання: соціокультурні аспекти. Львів: Світ, 2015. 250 с.
42. Калафатенко О. А. Семіотика кохання: знакові системи в культурі. Львів: Світ, 2014. 242 с.
43. Калиновська О. Л. Семантика любові в українській літературі. Львів: Світ, 2015. 320 с.

44. Карпенко С. Г. Емоційні концепти в українському мовленні. Київ: Наукова думка, 2016. 275 с.
45. Карпова І. І. Лінгвістичний аналіз емоцій у літературному дискурсі. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. 305 с.
46. Качан Н. В. Мовний дискурс про любов у фольклорі. Чернівці: ЧНУ, 2019. 305 с.
47. Коваленко І. О. Емоції та їхня роль у мові та мисленні. Київ: Фенікс, 2017. 310 с.
48. Коваленко Н. А. Психолінгвістичні особливості любові у народній творчості. Одеса: ОНУ, 2017. 265 с.
49. Коваленко О. В. Кохання як когнітивний концепт. Київ: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. 295 с.
50. Коваленко П. П. Психологія емоцій: монографія. Київ: Либідь, 2017. 400 с.
51. Колесник М. О. Вербальна експресія почуттів у культурному контексті. Київ: Наукова думка, 2016. 250 с.
52. Котенко Л. І. Культурно-лінгвістичні аспекти кохання. Харків: Видавництво ХНУ, 2019. 285 с.
53. Коцюбинська І. Л. Лінгвістика почуттів: кохання та культура. Полтава: ПНПУ, 2015. 340 с.
54. Кравченко Г. Ю. Вербальні й невербальні аспекти любові. Одеса: ОНУ, 2016. 285 с.
55. Кравчук В. І. Емотивна лексика в українській романтичній прозі. Київ: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 275 с.
56. Кулик І. Ю. Емотивність у текстах про кохання. Вінниця: ВНУ, 2015. 280 с.
57. Лазаренко, М. О. Лексика кохання: психолінгвістичний аспект. Донецьк: ДонНУ, 2014. 320 с.
58. Лисенко Л. І. Лінгвокогнітивний аналіз емоційних концептів. Київ: Видавничий дім "КМ Академія", 2015. 300 с.

59. Литвин А. О. Психологія кохання у народних звичаях. Львів: Світ, 2017. 320 с.
60. Литвиненко Н. П. Кохання як феномен міжособистісного спілкування. Чернігів: Видавництво ЧНУ, 2018. 260 с.
61. Лозинська М. С. Мовний вираз почуттів у міжособистісній комунікації. Харків: Видавництво ХНУ, 2017. 270 с.
62. Мазур Т. Г. Роль мови у формуванні емоційних стосунків. Харків: Видавництво ХНУ, 2019. 305 с.
63. Мартинюк О. М. Лінгвістичний підхід до вираження почуттів у поезії. Одеса: ОНУ, 2016. 285 с.
64. Мельник А. О. Психологія романтичних стосунків. Одеса: ОНУ, 2019. 280 с.
65. Мельник Н. Ю. Когнітивний підхід до концепту "кохання". Київ: Академвидав, 2015. 270 с.
66. Мельничук В. Д. Любов як соціокультурний феномен. Київ: Видавництво КНУ, 2018. 295 с.
67. Микитенко І. П. Культурні аспекти кохання: історичний огляд. Київ: Наукова думка, 2015. 335 с.
68. Михайленко О. П. Лінгвістика емоційних концептів у сучасній українській мові. Вінниця: ВНУ, 2017. 295 с.
69. Мірошниченко А. Л. Психологія любовних стосунків у різних культурах. Вінниця: ВНУ, 2016. 290 с.
70. Назаренко В. Г. Психолінгвістика емоційних реакцій. Донецьк: ДонНУ, 2018. 260 с.
71. Нечаєва І. К. Словесне вираження емоцій кохання. Донецьк: ДонНУ, 2016. 250 с.
72. Нікіфорова О. Л. Емоційна лексика в контексті культури. Львів: Світ, 2017. 315 с.
73. Павленко Н. Г. Лінгвістичний аналіз мовлення про кохання. Чернівці: Видавництво ЧНУ, 2018. 270 с.

74. Павленко О. Л. Любов і мова: психолінгвістичний аспект. Київ: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 288 с.
75. Петров В. В. Лінгвістичний аналіз емоційних концептів. Дніпро: Видавництво ДНУ, 2016. 258 с.
76. Піддубний О. С. Психологічні та соціальні аспекти кохання. Харків: Фоліо, 2019. 290 с.
77. Потебня О. Естетика і поетика слова: збірник. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с.
78. Прокопенко І. Ф. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: Фоліо, 2012. 863 с.
79. Рибалко Т. В. Лінгвістичне дослідження емоцій у сучасній прозі. Чернігів: Видавництво ЧНУ, 2018. 265 с.
80. Розуменко В. В. Психолінгвістика емоційних станів. Харків: Видавництво ХНУ, 2015. 275 с.
81. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Підручник. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.
82. Савчук І. Л. Кохання як складова емоційної сфери людини. Чернівці: Видавництво ЧНУ, 2015. 275 с.
83. Северинюк В.М. Тематичний словник популярних українських прислів'їв та приказок з коментарями. Тернопіль: Навчальна книга, 2014. 176 с.
84. Сидоренко Ю. П. Когнітивні аспекти вираження емоцій у мовленні. Київ: Либідь, 2016. 330 с.
85. Сич К. П. Лінгвістичний підхід до дослідження емоційних станів. Київ: Академвидав, 2016. 300 с.
86. Соловей М. І. Кохання у філософсько-психологічному аспекті. Донецьк: ДонНУ, 2017. 280 с.
87. Степаненко Н. Г. Концепт "кохання" в українській мові. Київ: Наукова думка, 2015. 374 с.
88. Тимченко А. В. Емоційна лексика в українській поезії. Дніпро: ДНУ, 2015. 250 с.

89. Тимченко Н.В. Лексична репрезентація лінгвокультурного концепту “любов”. *Література, психологія, педагогіка у ракурсах взаємодії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 9 листопада 2023 р.)*. Дніпро: ГІМ ДВНЗ "ДДПУ", 2023. С. 249-252.

90. Тимченко Н.В. Пареміологічний аналіз концепту ЛЮБОВ, КОХАННЯ в англійській та українській мовах. *Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем»*. Вип. 13. Дніпро: Вид-во ГІМ ДВНЗ ДДПУ, 2024. 243 с. С. 202-205.

91. Тищенко Н. Г. Психологічний аналіз міжособистісних стосунків. Харків: Видавництво ХНУ, 2018. 265 с.

92. Харченко О. П. Лексичні особливості вираження любові в сучасній українській мові. Чернівці: Видавництво ЧНУ, 2018. 288 с.

93. Чепурний Ю. Г. Мовний образ кохання в українській літературі. Вінниця: ВНУ, 2016. 310 с.

94. Чорний П. Г. Психологія інтимних стосунків. Київ: Наукова думка, 2019. 345 с.

95. Шевченко О. І. Психологія міжособистісного спілкування та любові. Харків: Видавництво ХНУ, 2017. 360 с.

96. Ярошенко С. І. Мовний портрет емоцій у контексті любові. Київ: Фоліо, 2019. 315 с.

97. Anderson B. *Language of Love: A Cross-Cultural Perspective*. New York: Springer, 2016. 276 p.

98. Berscheid E., & Walster E. *Interpersonal Attraction*. Reading: Addison-Wesley, 2013. 303 p.

99. Bowlby J. *Attachment and Loss: Volume I - Attachment*. New York: Basic Books, 2008. 429 p.

100. Buss D. M. *The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating*. New York: Basic Books, 2016. 420 p.

101. Cambridge Dictionary. Cambridge University Press & Assessment. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/love> .
102. Dutton D. G., Aron A. P. Some Evidence for Heightened Sexual Attraction under Conditions of High Anxiety. *New York: Journal of Personality and Social Psychology*, 2010. 305 p.
103. Ekman P. *Emotions Revealed: Recognizing Faces and Feelings to Improve Communication and Emotional Life*. New York: Holt, 2014. 272 p.
104. Fögele K. *Conceptions of love in Chinese and Western thought*. Berlin: Springer, 2000. 187 p.
105. Frijda N. H. *The Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. 488 p.
106. Hatfield E., Rapson R. L. *Love, Sex, and Intimacy: Their Psychology, Biology, and History*. New York: HarperCollins, 2015. 310 p.
107. Hendrick S. S., Hendrick C. *Close Relationships: Research, Theory, and Practice*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2017. 286 p.
108. Holmes J. *Attachment in Therapeutic Practice*. London: SAGE Publications, 2018. 248 p.
109. Jakobson R. *Selected Writings*. s-Gravenhage: Mouton, 1962. 698 p.
110. John Simpson, Jennifer Speake. *The Oxford Dictionary of Proverbs*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, 2008. 625 p.
111. Kristeva J. *Histoires d'amour*. Paris: Denoël, 1983. 358 p.
112. Lakoff J., Johnson M. *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind & its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books, 1999. 640 p.
113. Lakoff J., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
114. Lazarus R. S. *Emotion and Adaptation*. New York: Oxford University Press, 2014. 555 p.
115. Lee J. A. *The Colors of Love: An Exploration of the Ways of Loving*. Toronto: New Press, 2011. 252 p.

116. Maslow A. H. Motivation and Personality. New York: Harper, 2013. 411 p.
117. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/love> (дата звернення: 12.10.2024).
118. Myers D. G. Psychology. New York: Worth Publishers, 2016. 894 p.
119. Nussbaum M. C. Love's Knowledge: Essays On Philosophy And Literature. New York: Oxford University Press, 1990. 436 p.
120. Ronald Ridout, Clifford Witting. The Macmillan Dictionary of English Proverbs Explained. Edition, illustrated, reprint. Macmillan, 1995. 223 p.
121. Rubin Z. Liking and Loving: An Invitation to Social Psychology. New York: Holt, Rinehart, and Winston, 2015. 362 p.
122. Shaver P., Mikulincer M. Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications. New York: Guilford Press, 2018. 960 p.
123. Sternberg R. J. The Psychology of Love. Yale University Press, 1988. 315 p.
124. Sternberg R. J. The Triangular Theory of Love. New York: Yale University Press, 2014. 360 p.
125. The American Heritage Dictionary of The English Language, 3rd Edition. Houghton Mifflin Harcourt, 1992. 2140 p.
126. Watzlawick P., Bavelas J. B., Jackson D. D. Pragmatics of Human Communication: A Study of Interactional Patterns, Pathologies, and Paradoxes. New York: Norton, 2013. 293 p.
127. Wierzbicka A. Semantic primitives. Frankfurt: Athenäum-Verl, 1972. 235 p.
128. Wierzbicka A. Understanding Cultures through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese. New York: Oxford University Press, 1997. 317 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета для проведення ВАЕ зі словами-стимулами «любов», «кохання»

Доброго дня, шановні друзі!

Просимо Вас взяти участь в опитуванні, яке стосується найбільш обговорюваного і важливого концепту в житті – любові, кохання. Все, що Вам потрібно зробити – надати щирі відповіді на питання, вказані нижче:

1. Ваша стать:...
2. Ваш вік:...
3. Будь ласка, напишіть перші п'ять асоціацій, які прийдуть Вам у голову, при думках про слова «любов», «кохання».

Щиро дякуємо Вам за участь та відповіді!

Бережіть себе!

ДОДАТОК Б**Методика діагностики міжособистісних стосунків Т.Лірі (для оцінки уявлень про реального та ідеального партнера)**

Мета: визначення характеру міжособистісних стосунків шляхом оцінки уявлень про реального та ідеального партнера, а також виявлення домінуючих форм поведінки особистості у соціальній взаємодії.

Інструкція: випробуваному надається перелік з 128 характеристик (прикметників), які згруповані у 8 категорій, кожна з яких відображає певний тип міжособистісної поведінки.

Завдання випробуваного – оцінити, наскільки кожна характеристика відповідає:

а) реальному партнеру (тобто тій людині, з якою випробуваний знаходиться у взаємодії).

б) ідеальному партнеру (яким, на думку випробуваного, партнер має бути).

Випробуваний використовує шкалу оцінок, зазвичай від 1 до 4 (1 – зовсім не характерно; 4 – дуже характерно).

Обробка результатів:

Кожна відповідь випробуваного кодується у відповідності до однієї з 8 шкал:

- Домінантність (авторитарність).
- Лідерство (упевненість).
- Доброзичливість.
- Залежність (схильність підкорятися).
- Поступливість.
- Скритність.
- Агресивність.
- Підозрілість (опозиційність).

Для кожної шкали підраховується сума балів, отриманих у відповідях.

Результати можуть бути представлені у вигляді графіка або профілю, що відображає рівень вираженості кожного з 8 типів поведінки.

Інтерпретація результатів:

Виявлені профілі реального та ідеального партнера порівнюються між собою. Відмінності у профілях можуть вказувати на:

- Рівень задоволеності стосунками.
- Очікування та уявлення випробуваного щодо партнерських взаємодій.
- Конфліктні чи гармонійні аспекти міжособистісних стосунків.

Переваги методики:

Методика дозволяє оцінити не лише реальні взаємодії, але й ідеалізовані уявлення, що є цінним для аналізу мотивації, очікувань і потенційних проблем у стосунках.

ДОДАТОК Г**Методика «Вимірювання установок у подружній парі» Ю. Є.****Альошиної, І. Я. Гозмана, Є. М. Дубовської.**

Мета: оцінка подружніх установок щодо різних аспектів взаємовідносин у парі, таких як емоційна близькість, взаємна підтримка, довіра, автономія та адаптація.

Інструкція: випробуваному надається спеціальний опитувальник, який складається з 25 тверджень, що охоплюють різні сфери подружнього життя.

Завдання – оцінити ступінь згоди або незгоди з кожним твердженням за п'ятибальною шкалою:

- 1 – категорично не згоден.
- 2 – швидше не згоден.
- 3 – нейтрально (не можу визначитися).
- 4 – швидше згоден.
- 5 – повністю згоден.

Учаснику також пропонується заповнити опитувальник двічі: у контексті оцінки власних установок та у контексті уявлень про установки партнера.

Обробка результатів:

Твердження згруповані у п'ять шкал, що відображають різні аспекти подружніх установок:

1. Емоційна близькість (рівень довіри та інтимності).
2. Стабільність і підтримка (оцінка взаємної підтримки в складних ситуаціях).
3. Довіра (взаємна щирість і впевненість).
4. Автономія (міра свободи та особистого простору у відносинах).
5. Адаптація (готовність до компромісів і пристосування).

Для кожної шкали підраховується середній бал. Дані випробуваного зіставляються з його уявленнями про партнера, а також із середніми показниками норми, якщо такі є.

Інтерпретація результатів:

Високі бали за шкалами свідчать про позитивну установку в певній сфері (наприклад, довіра чи підтримка). Низькі бали можуть вказувати на проблеми у відповідних аспектах стосунків.

Аналіз розбіжностей між власними установками випробуваного та його уявленнями про установки партнера дозволяє виявити проблеми у сприйнятті або комунікації.

Методика також допомагає оцінити узгодженість цінностей і очікувань у подружній парі.

Переваги методики:

- Універсальність – може використовуватись як для діагностики проблем у подружжі, так і для планування психокорекційної роботи.
- Дозволяє отримати уявлення про взаємні очікування і ступінь відповідності їх реальності.
- Може застосовуватись для аналізу як тривалих шлюбів, так і молодих пар.

ДОДАТОК Д

Методика «Рольові очікування та домагання у шлюбі» О. Н. Волкової

Мета: виявлення уявлень про розподіл сімейних ролей у подружжі, а також оцінка рівня узгодженості або конфлікту між очікуваннями та реальними домаганнями партнерів щодо виконання цих ролей.

Інструкція: випробуваному пропонується перелік сімейних ролей, які необхідно оцінити за двома критеріями:

а) Рівень очікувань від партнера (яку роль, на думку випробуваного, має виконувати партнер).

б) Власні домагання (на яку роль претендує сам випробуваний у шлюбі).

Оцінювання проводиться за шкалою від 1 до 5:

1 – роль не є важливою.

5 – роль є надзвичайно важливою.

Список ролей включає різні аспекти сімейного життя, наприклад:

- «Лідер» (особа, яка приймає рішення).
- «Матеріально відповідальний» (забезпечує фінансовий добробут).
- «Вихователь» (відповідає за дітей).
- «Господар/господиня» (домашні обов'язки).
- «Емоційна підтримка» (турбота про психологічний клімат у сім'ї).

Обробка результатів:

Оцінки за кожною роллю підсумовуються окремо для критеріїв «очікування» та «домагання», визначається різниця між оцінками «очікувань» і «домагань» для кожної ролі. Велика різниця може свідчити про конфлікт у подружніх ролях або нереалістичні очікування.

Дані аналізуються як по окремому випробуваному, так і в порівнянні з даними партнера (якщо обидва заповнили методику).

Інтерпретація результатів:

Збіг очікувань і домагань за ключовими ролями свідчить про гармонійні стосунки. Розбіжності можуть сигналізувати про потенційні конфлікти, пов'язані з нерівномірним розподілом обов'язків або невдоволенням.

Аналіз дозволяє виявити ролі, які є найбільш значущими для кожного з партнерів, і зони можливого компромісу. У випадках серйозних розбіжностей методика може використовуватись для планування психокорекційної роботи.

Переваги методики:

- Дозволяє глибоко вивчити уявлення подружжя про рольові функції.
- Дає можливість проаналізувати очікування як з боку чоловіка, так і з боку дружини.

Ефективна як для діагностики проблем у подружжі, так і для прогнозування успішності шлюбних стосунків.